

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut komunikačních studií a žurnalistiky

Katedra mediálních studií

Diplomová práce

2023

Tereza Šolcová

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD
Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

(Ne)bezpečné sociální sítě pohledem dětí

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Tereza Šolcová

Studijní program: Mediální studia

Vedoucí práce: Bc. Marek Háša M.Sc.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 19. 4. 2023

Tereza Šolcová

Bibliografický záznam

Šolcová, T. *(Ne)bezpečné sociální sítě pohledem dětí*. Praha, 2023. 82 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut komunikačních studií a žurnalistiky, Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Bc. Marek Háša, M.Sc.

Rozsah práce: 129 343 znaků

Abstrakt

Tato diplomová práce se věnuje bezpečnosti dětí na sociálních sítích z perspektivy jejich vlastních zkušeností a vnímání. Pomocí interpretativní fenomenologické analýzy se snaží popsat žitou zkušenost participantů s důrazem na citlivost tématu. Výsledky výzkumu byly získány pomocí polostrukturovaných rozhovorů se sedmi participanty ve věku 13 let ze Základní školy Lutín. Jednotlivé rozhovory byly nahrávány a následně interpretovány podle jednotlivých postupů zvolené metody analýzy.

Klíčová slova

Sociální síť, bezpečnost, děti, kyberšikana, influenceři, internet, digitální média, interpretativní fenomenologická analýza

Abstract

This thesis is devoted to the safety of children on social networks from the perspective of their own experiences and their perception. Using interpretive phenomenological analysis, it tries to provide the lived experience of these participants with an emphasis on the sensitivity of the topic. The results were used using semi-structured interviews with 7 participants aged 13 from Lutín Primary School. The individual interviews were recorded and subsequently interpreted according to the individual procedures of the chosen methods of analysis.

Keywords

Social media, safety, children, cyberbullying, influencers, internet, digital media, interpretative phenomenological analysis

Title

(Un)safe social media as perceived by children

Poděkování

Děkuji vedoucímu této diplomové práce Bc. Marku Hášovi M.Sc. za jeho cenné rady a zejména ochotu, se kterou k mým dotazům přistupoval. Děkuji také Základní škole Lutín, jmenovitě paní zástupkyni ředitele Mgr. Kateřině Mrázkové za její vstřícnost a umožnění realizace výzkumu. Chci poděkovat také zapojeným žákům, bez kterých by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	9
Teoretická část.....	11
1 Děti na sociálních sítích.....	11
1.1 Inspirace v dřívějších studiích.....	13
2 Rizika sociálních sítí.....	16
2.1 Kyberšikana.....	16
2.2 Kyberstalking.....	17
2.3 Kybergrooming.....	18
2.4 Sexting.....	19
2.5 Webcam trolling.....	20
2.6 Závislost na sociálních sítích.....	20
2.7 Body shaming.....	21
2.8 Sebe-odkrývání.....	22
3 Vliv sociálních sítí na vývoj dítěte.....	23
3.1 Realita sociálních sítí.....	24
4 Prevence.....	25
4.1 Možnosti prevence.....	25
Praktická část.....	28
5 Metodologie.....	28
5.1 Interpretativní fenomenologická analýza (IPA).....	28
5.1.1 Vlastní zkušenosti s tématem a s cílovou skupinou.....	30
5.1.2 Výzkumná otázka.....	30
5.1.3 Výběr participantů.....	31
5.1.4 Rozhovory.....	31
5.1.5 Postup IPA.....	32
5.1.6 Etické aspekty výzkumu.....	33
Výsledky.....	35
6 Trávení volného času na sociálních sítích.....	35
6.1 Sociální sítě ve třídě.....	36
6.2 Kontakt s kamarády.....	36
6.3 Touha po tom, co mají ostatní.....	38
6.4 Inspirace a zajímavé informace.....	38
7 Nebezpečí na sociálních sítích.....	40
7.1 Blokování ostatních uživatelů.....	43
7.2 Soukromý účet.....	44
8 Prevence vedoucí k opatrnosti.....	45
9 Kyberšikana ve škole.....	46
9.1 Pachatelé kyberšikany.....	46
9.2 Oběti kyberšikany.....	47
9.3 Příspěvky rodičů terčem posměchu.....	49

9.4 Nechtěné focení a následné šíření	50
9.5 Pozitivní pocity ze zveřejněných fotek.....	50
10 Komunikace s cizími osobami.....	51
10.1 Setkání.....	51
11 Vliv influencerů.....	53
11.1 Pozitivní vliv	53
11.2 Negativní vliv	53
12 Role rodičů na chování dětí online	55
12.1 Autorita a zkušenost	55
12.2 Sourozenci.....	55
12.3 Lhostejnost.....	56
13 Agresivita na sociálních sítích.....	58
13.1 Negativní komentáře	58
Diskuze.....	60
Závěr.....	64
Summary	66
Literatura	68
Teze diplomové práce.....	71
Seznam příloh.....	74
Přílohy	75

Úvod

Sociální sítě jsou v posledních letech nezbytnou součástí každodenního života mnoha dospělých, ale zejména také dětí, pro které se online prostředí stává čím dál více přirozené. Sociální sítě umožňují dětem komunikovat se svými kamarády a zároveň jim poskytují nepřeborné množství zábavy a možností k odreagování. Mimo pozitivní aspekty však digitální média představují také rizika, kterým musí jejich uživatelé čelit. Vzhledem k aktuálnosti tématu bezpečnosti dětí na sociálních sítích jsem se rozhodla toto téma zpracovat v rámci mé diplomové práce. Jelikož se riziky sociálních sítí zabývají především kvantitativní výzkumy, například EU Kids Online (Šmahel et al., 2020) nebo České děti v kybersvětě (Kopecký & Szotkowski, 2019), rozhodla jsem se na tuto problematiku podívat kvalitativní optikou. Mým cílem je pomocí fenomenologických hloubkových rozhovorů zjistit, jak děti ve věku 13 let vnímají bezpečnost na sociálních sítích. Předmětem výzkumu je rovněž to, jak se děti v online světě cítí a jaká rizika jsou podle nich převládající. V rámci interpretativní fenomenologické analýzy (Interpretative phenomenological analysis, dále jen IPA) nahlédnu do toho, jak žáci 7. třídy prožívají své zkušenosti se sociálními sítěmi, jak vnímají možná rizika kyberšikany nebo také, jak přistupují k vnímání sebe samých vzhledem k dokonalým fotkám a videím, které jsou na sociálních sítích prezentovány influencery a ostatními uživateli. Ve výzkumných podotázkách se budu věnovat rovněž tomu, jestli se cítí v přímém ohrožení rizik na sociálních sítích nebo také, jak vnímají možnosti prevence.

Původní záměr zkoumat vnímání bezpečnosti dětmi pomocí Q-metody se nakonec ukázal, vzhledem k jeho kvantitativní povaze a nutnosti většího počtu respondentů, jako nevyhovující. IPA naopak umožní detailněji zkoumat toto téma perspektivou samotných dětí a pomocí jejich zažitých zkušeností interpretovat jejich vnímání nebezpečí na sociálních sítích.

V teoretické části nejprve přiblížím působení dětí na sociálních sítích a představím rovněž výzkumy, které se staly inspirací pro tuto práci. Dále rozeberu nejčastější rizika, která mohou děti na sociálních sítích ohrožovat, včetně fenoménů kyberšikany, kybergroomingu, sextingu nebo například body shamingu. Následně se budu věnovat také vlivu, který mají sociální sítě na vývoj dítěte. V rámci teoretické části práce zmíním také možnosti prevence bezpečnosti na sociálních sítích. V další části práce bude následovat představení zvolené metodologie, kterou reprezentuje právě IPA. Následně představím výzkumnou otázku,

participanty, průběh rozhovorů a popíšu postup IPA. Dále zmíním také etické aspekty výzkumu, které jsou při studii s dětmi velmi důležité. Ve výsledkové části interpretuji jednotlivá témata, která jsou pro participanty na sociálních sítích důležitá.

Teoretická část

1 Děti na sociálních sítích

Bezpečnost dětí na sociálních sítích je velmi aktuální téma, se kterým se denně potýkají samotné děti, rodiče, ale také učitelé. S neustálým vývojem příležitostí na internetu vznikají stále nová rizika, kterým musí jeho uživatelé čelit. Závažnost samotných rizik často závisí na připravenosti dětí a jejich poučení o možných nástrahách. V dnešním světě, kdy má většina dětí přístup k internetu, je velmi snadné, aby byly neustále online. Ve srovnání s minulými generacemi jsou dnešní děti vystaveny rychlému vývoji digitálních technologií již od útlého věku. Internet vnímají jako přirozenou součást svého života a využívají jej nejen jako vzdělávací pomůcku, ale zejména jako zdroj zábavy a prostředí, kde dochází k sociálnímu kontaktu (Szotkowski, 2020). Tenká hranice mezi online komunikací, která je bezpečná a riziková, je velmi malá, a proto je úkolem společnosti děti vzdělávat a připomínat jim, že jejich bezpečnost na sociálních sítích je klíčová. S otevřeností a dostupností internetu pro všechny nastává také svoboda názoru pro extremistické a sexistické názory, které rovněž vedou k možnému nebezpečí dětí v online prostředí. Proto je nutné, aby se děti k obsahu na sociálních sítích naučily přistupovat kriticky a aby pochybovaly o zdroji a spolehlivosti obsahu, který konzumují (Annansingh & Veli, 2016). Mediální prostředí se velmi rychle proměňuje, zapojení dětí do života na sociálních sítích se stává běžné a pro většinu jedinců také přirozené. Děti si navíc profily na sociálních sítích zakládají v čím dál útlejším věku. Velkou úlohu v životě dětí na sociálních sítích sehrála také pandemie covidu-19, která zasáhla celosvětově velký počet dětí, které se náhle musely přizpůsobit novému školnímu prostředí. Vzhledem k pandemii a nutnému přechodu dětí do online prostředí se také zvýšila potřeba mluvit o tomto problému (Lemish, 2022).

S působením dětí na sociálních sítích se pojí mnoho rizik, která ovlivňují život a vývoj dítěte. Online nebezpečí sice dětem většinou nepřináší přímé fyzické nebezpečí, jedinci jsou však ale vystaveni psychickému vypětí, které může způsobit řadu problémů, jako například body shaming, tedy ponižování jednotlivce kvůli jeho tělesnému vzhledu. Hrozby spojené s užíváním sociálních sítí mají velký vliv na sebevědomí obětí, které mohou predátoři, ale také často nevědomě, samotné děti, velmi snadno poškodit. Autoři Kamil Kopecký, René Szotkowski a Pavla Dobešová (2021) vnímají vliv médií a jeho negativní dopady na děti jako fenomén způsobený především tím, že děti nemají dostatečné znalosti a

kompetence, aby byly schopny správně pochopit a interpretovat, co je v médiích prezentováno. Problém podle autorů představuje rovněž fakt, že děti se sociálními sítěmi začínají v útlém věku, kdy hůře rozlišují mezi realitou, fakty, zábavou a reklamou, a proto jsou více ovlivnitelné a také manipulovatelné.

Se začátkem užívání sociálních sítí se pojí také problém nedostatečného věku pro založení účtu, které děti kvůli splnění věkové hranice často falšují. Podle výzkumu České děti v kybersvětě z roku 2019 více než polovina dětí ve věku 7–12 let používá sociální síť, i když nejsou dostatečně staré pro vytvoření účtu (stanovený minimální věk je 13 let). Věková skupina 12–14 let nejčastěji používá Facebook, Snapchat a Instagram. Jednou z nejpoužívanějších sociálních sítí dětmi, které ještě nesplnily věkovou hranici pro založení účtu, je TikTok. Podle výzkumu ho děti v průměru začínají používat již ve věku 10–11 let (Kopecký & Szotkowski, 2019).

Děti se na sociálních sítích stávají neviditelnými, mají pocit nedotknutelnosti a často vystupují anonymně, což jim dodává větší kuráž při jejich online působení. O anonymitě v prostředí internetu však někteří autoři polemizují. David Šmahel (2003) uvádí, že v případě každého uživatele je dohledatelná přinejmenším adresa, odkud se k internetu připojuje. Anonymitu tedy vnímá spíše jako iluzi. Dohledatelnost se podle něj často zakládá na dovednosti uživatele vystupovat v utajení, a také na počítačovém odborníkovi, jak je schopný uživatele vypátrat. Jiní autoři však mají na tuto problematiku odlišný názor. Uživatelé sociálních sítí běžně využívají také přezdívky a jejich skutečná identita bývá často skryta. Díky písemné formě komunikace se uživatelé na internetu mohou vydávat prakticky za kohokoliv. Mohou využívat různé přezdívky či avatary, které jedincům umožňují rozhodnout se, jestli chtějí vystupovat sami za sebe nebo chtějí zůstat v anonymitě a vyjadřovat se pomocí fiktivních uživatelů (Kopecký et al., 2021). Díky těmto faktorům mají uživatelé na sociálních sítích velké pole působnosti a snadno se mohou stát také pachatelem trestného činu. Často ztrácí zábrany, které je doprovází při běžné interakci tváří v tvář. Zároveň se otevírá nekonečná možnost, odkud mohou hrozby sítí přicházet také pro oběti trestných činů. Lidé v kyberprostoru dělají věci, které by v normálním offline světě neřekli a neudělali, proto je působení dětí na sociálních sítích velmi rizikové. Uživatelé se celkově cítí otevřenější a odhazují svoji plachost a s ní také omezení (Krčmářová, 2012). Problém sociálních sítí je rovněž ten, že si děti často neuvědomují rizika plynoucí ze sdílení osobních údajů či fotografií, které mohou být následně zneužity proti jejich vůli.

Pohled na prevenci bezpečnosti dětí na sociálních sítích se během posledních let proměňuje a stává se čím dál více probíraným tématem. S rozšířením internetových služeb a dostupnosti se o bezpečnost dětí v online prostředí více zajímají rodiče, ale také samotné školy, které do výuky zařazují různé programy a projekty, aby osvětu prevence šířily mezi děti. Na důležitost zařazení prevence bezpečnosti na sociálních sítích v rámci školy upozorňují například autoři Fenio Annansingh a Thomas Veli (2016), kteří vidí jako velmi důležité, aby školy učily děti, jak se stát kritickými uživateli internetu.

Vliv nových médií je předmětem debat odborníků již dlouhou dobu. Někteří autoři mluví o pozitivních aspektech života dětí online, kdy internet pro mladé uživatele představuje zdroj zajímavých informací, poskytuje zábavu, odreagování a změnu ve formě učení, kdy jim digitální média poskytují alternativu k učení za školními lavicemi. Existuje však řada pohledů na to, jaké místo zastávají digitální technologie v životech dětí. Někteří odborníci digitální média kritizují za to, že jsou příliš povrchní a triviální, což podráží jejich vzdělávací potenciál (Lievrouw, 2010). To, že se sociální sítě stávají pro děti čím dál důležitější, potvrzují také autoři Steve Gennaro a Blair Miller (2021), kteří upozorňují na to, jakou roli hrají digitální média v životě dětí. Mobilní telefony, díky kterým mohou být děti neustále online, jsou všudypřítomné, stejně tak jako tablety či počítače v domácnostech. Podle autorů jsou zvyšující se čísla zapojení dětí alarmující a měly by být předmětem diskuzí.

1.1 Inspirace v dřívějších studiích

Na důležitost věnovat se specializovaným výzkumům s dětmi upozorňuje řada odborníků, mezi kterými je například Sonia Livingstone, která apeluje na to, že při výzkumech je nutné oddělovat dospělé a nezletilé uživatele internetu. Výzkumy s dětmi vyžadují metodickou citlivost, zejména pokud se výzkum týká jejich vlastních zkušeností a prožitků. Protože jsou děti zvyklé na přítomnost internetu od jejich raného dětství, jsou často vnímány jako mladí odborníci nebo průkopníci v používání internetu. Podle autorky je však nutné uvědomit si, že děti jsou zároveň mimořádně zranitelné vůči rizikům, která používání internetu přináší (Livingstone, 2009).

Chtěla bych na tomto místě zmínit tři výzkumy, na základě kterých jsem se rozhodla toto téma dále zpracovat a analyzovat. Z výzkumu realizovaného v roce 2018–2019 a publikovaného v knize Riziková komunikace a seznamování českých dětí

v kyberprostoru (Kopecký et al., 2021) vyplývá závažnost tohoto tématu. Studie dokazuje, že zkušenost s komunikací s cizími lidmi online má více než polovina dotazovaných dětí z výzkumného vzorku 5 675 respondentů. Průměrný věk dotazovaných byl 14 let. Výzkum rovněž odhaluje, že s vyšším věkem dítěte roste také ochota k osobní schůzce. Tato studie se také soustředila na to, zda děti považují komunikaci a osobní setkání s lidmi z internetu, které neznají osobně, za rizikové. Ukázalo se, že děti, které považovaly online komunikaci s cizími lidmi za bezpečnou, měly také větší ochotu setkat se s nimi v reálném světě. Podle výzkumu se až čtvrtina dotazovaných dětí setkala s někým, koho poznaly na internetu. Některé z těchto dětí byly dokonce požádány svými internetovými kamarády, aby udržely jejich komunikaci v tajnosti. Výsledky studie odhalily také rozdílnost názorů dětí na vnímání rizik spojených s komunikací a osobními schůzkami. Komunikaci s neznámými lidmi považuje za rizikovou téměř 39 % dětí a zároveň téměř ve stejném procentu za bezpečnou.

Dalším výzkumem, který mou práci ovlivnil, je kvantitativní studie s názvem České děti v kybersvětě realizovaný Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a společností O2 Czech Republic (Kopecký & Szotkowski, 2019). Tento výzkum byl realizován v roce 2019 a podílelo se na něm 27 177 respondentů ve věku 7–17 let. Výzkum se primárně týkal toho, které sociální sítě děti nejčastěji používají, jaké stránky navštěvují nebo také jejich používání mobilního telefonu v prostředí školy. Cílem studie bylo rovněž zmapovat nejčastější formy agrese, kterým jsou děti v online světě vystaveny, protože až 41 % respondentů v roce 2018 zažilo některou z forem kybernetické agrese. Nejčastější odpovědi se týkaly slovního ublížení prostřednictvím internetu nebo mobilního telefonu, šíření fotografií či videonahrávek, které mají poškozeného ponížit nebo také zastrašování a nedovolené vniknutí do online účtů. Průzkum se rovněž týkal osobních schůzek s neznámými uživateli sociálních sítí, kde téměř 27 % respondentů potvrdilo, že obdržely od jiného uživatele sociálních sítí nabídku na osobní setkání. Z těchto pozvaných dětí na schůzku nakonec dorazilo téměř 70 %. Studie rovněž upozorňuje na fakt, že trvalý přístup k internetu má čím dál více dětí, proto pro ně přestává být problém být neustále online. S touto skutečností se pojí možná rizika a hrozby, kterým musí dotyční čelit. I proto jsem se rozhodla vydat kvalitativní cestou a pomocí hloubkových rozhovorů zjistit, jak děti bezpečnost na sociálních sítích vlivem svých zkušeností skutečně vnímají.

V poslední řadě bych chtěla zmínit studii EU Kids Online 2020 (Šmahel et al., 2020), která mapovala děti ve věku 9–16 let napříč Evropou a jejich přístup k internetu, chování online, ale také možné hrozby a bezpečnost. Průzkum probíhal od podzimu 2017 do léta 2019 a zapojilo se do něj 25 101 dětí z 19 evropských zemí. Aktuálnost tématu bezpečnosti dětí na sociálních sítích dokládá také výsledek z výzkumu, který ukazuje, že průměrný čas strávený dětmi online napříč Evropou je 167 minut denně. Sociální sítě v průměru každý den navštěvuje 54 % dětí. Zároveň se o sociální sítě více zajímají dívky nežli chlapci. S negativní zkušeností v prostředí internetu se v průměru setkalo 25 % respondentů. V porovnání se stejným výzkumem, který proběhl v roce 2010, se toto číslo nejvíce zvýšilo právě v České republice, dále také ve Španělsku, Francii, Itálii, Litvě, Polsku nebo v Rumunsku (Livingstone et al., 2011).

2 Rizika sociálních sítí

Sociální sítě představují prostor, kde mohou uživatelé svobodně vyjádřit své názory. Se svobodou sociálních sítí se však pojí také rizika, která představují problémy jejich uživatelům. Obzvlášť děti jsou na sociálních sítích velmi zranitelné, ale zároveň pro ně představují prostředí, které je jim přirozené a poskytuje jim prostor pro jejich sebevyjádření. Na sociálních sítích děti tráví svůj volný čas, relaxují a také jsou pro ně místem, kam chodí za zábavou. Kromě pozitivních aspektů však existují také ty nežádoucí, které mohou mít na děti negativní vliv.

V následujících podkapitolách představím základní rizika, se kterými se uživatelé sociálních sítí mohou potkat.

2.1 Kyberšikana

S kyberšikanou souvisí také termín kyberprostor, který označuje komunikační prostředí, v němž se využívají nová média. Kyberšikanou se zabývají odborníci již od přelomu nového tisíciletí, tedy s největším rozvojem internetu. Jeden z prvních článků o kyberšikaně, který upozorňoval na rozšiřování tohoto problému a rovněž na nedostatek akademického zájmu, byl publikovaný v roce 2003 v *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry* (Vašutová et al., 2010).

Kyberšikana se nejčastěji projevuje jako úmyslné a opakované zveřejňování nadávek, zesměšňujících informací, choulostivých nebo upravených fotografií či videí, pachatelé však mohou své oběti kyberšikanovat také prostřednictvím soukromých zpráv. Dotyční mohou vystupovat anonymně a jsou tedy většinou téměř nevypátratelní. Hlavním projevem kyberšikany je agresivní, a hlavně záměrné ubližování oběti pachatelem. Od klasické šikany se kyberšikana liší především tím, že je prováděna za pomoci digitálních technologií. Internet představuje neomezené možnosti, a proto je kyberšikana vnímána jako nebezpečná forma ubližování, která nezná hranice (Krčmářová et al., 2012). Kyberšikana představuje specifický druh násilí, který sice není fyzického rázu, ale může napáchat více škody na psychice obětí. Fotky, videa či komentáře, které pachatelé na sociální sítě publikují, jsou lehce dohledatelné a přístupné velkému počtu uživatelů. Příspěvky na sociálních sítích umožňují agresorovi svou oběť zesměšňovat, urážet ji, zastrašovat, vyhrožovat nebo ji vydírat. Pachatel ji může také obtěžovat soukromými zprávami, kterými se neustále snaží získat její pozornost. Oběti nemají, na rozdíl od klasické šikany, příliš možností, kam před

agresory uniknout. Problémem kyberšikany je také to, že pachatel může své oběti ubližovat téměř nepřetržitě a na jakémkoliv místě. Často ke kyberšikaně dochází právě v prostředí domovů, kde je nejen pro děti přirozené cítit se bezpečně. V případě kyberšikany je však opak pravdou a pro oběti se domov často stává místem, kde dochází k jejím projevům. Negativní dopady má kyberšikana také v tom, že k ní může docházet bez vědomí okolí oběti. Internet zároveň vytváří prostředí, ve kterém oběť není nikdy v bezpečí nebo chráněna (Lemish, 2015).

Kyberšikana může být prováděna různými praktikami, které mají za účel vědomě poškodit oběť. Jednou z těchto praktik je použití ponižujícího materiálu, který může být získán několika způsoby. Pachatel může materiály získat od oběti při předchozí interakci, může je také ukrást z mobilního telefonu, počítače nebo z profilu na sociálních sítích. Další možností je, že pachatel materiály zfalšuje sám. Když jsou ponižující materiály zveřejněny na sociálních sítích, může být oběť vystavena veřejnému zesměšňování kvůli jejich velkému dosahu. Další formou kyberšikany může být vědomé ponižování a pomlouvání oběti na internetu s použitím nepravdivých informací. Útočník může také krást nebo zneužívat identitu oběti, vytvářet falešné účty a zveřejňovat nepravdivé informace (Sztokowski et al., 2013).

Dítě, které je obětí kyberšikany, vykazuje různé příznaky, které však není jednoduché rozpoznat. Mezi typické symptomy patří například ztráta zájmu o sociální sítě nebo snížení doby pobytu online. Při čtení zpráv může vykazovat také negativní emoce, frustraci nebo vztek. Dítě bývá náhle často smutné či zoufalé a uzavírá se samo do sebe. Mezi běžné symptomy však patří také neochota diskutovat o tom, co na internetu dělá a s kým si píše. U některých obětí může dojít také ke zhoršení prospěchu ve škole, poklesu zájmu o mimoškolní aktivity či stranění se svým kamarádům a rodině. Projevem kyberšikany může být také nechutenství, nespavost nebo také apatie či agresivita (Kohout, 2017).

2.2 Kyberstalking

S tímto termínem se pojí opakované a stupňované obtěžování a pronásledování oběti prostřednictvím moderních komunikačních prostředků. Pachatel svou oběť sleduje online, ale informace získané na internetu může využívat také v reálném životě. V době sociálních sítí je tento fenomén velmi aktuální, protože o sobě lidé zveřejňují osobní informace, které

jsou pro stalkery snadno dohledatelné. Ke svým obětem se díky digitálním technologiím dostanou blíže a za krátký čas jsou schopni shromáždit velké množství informací o daném uživateli. Útočníci ve většině případů chtějí ve své oběti vyvolat pocit strachu, pomocí kterého mohou oběť dále manipulovat. K tomu využívají především zasílání výhružných zpráv, krádeže identity či monitorování počítače oběti speciálními programy. Motivy kyberstalkerů bývají různé, většinou však jde o jedince, kteří chtějí na oběti demonstrovat svoji sílu a vědomě ji poškodit před společností a ostatními uživateli. Kyberstalkerem se může stát také jedinec, který byl dříve odmítnutý ze strany oběti v navázání přátelského či milostného vztahu. Agresorem se však může stát také vrstevník, který chce ukázat svou nadřazenost (Kohout, 2017).

2.3 Kybergrooming

Kybergroomer je definován jako člověk, který na sociálních sítích vystupuje jako jiný člověk za účelem toho, aby vylákal nezletilé oběti na osobní schůzku, sexuálně je obtěžoval či jinak zneužil. Praktiky pachatelů se liší, většinou se však nejprve snaží získat důvěru své oběti a následně se pokouší přimět ji, aby se účastnila různých sexuálních aktivit či osobní schůzky (Krčmářová et al., 2012). Kybergrooming má několik fází, během kterých se snaží dosáhnout požadovaného cíle.

Podle autorů Kožíška a Píseckého (2016, s. 72):

„Kybergrooming začíná útočníkem, který se snaží získat důvěru své oběti. Tuto důvěru může získat tím, že se představí jako někdo, kdo rozumí dítěti a má stejné zájmy nebo problémy jako ono. Útočník se většinou dostává k oběti na základě informací, které si našel na internetu.”

Pachatel se usilovně snaží ve své oběti vzbudit emoční závislost, která je pro jeho úspěch klíčová. Jednou z posledních fází kybergroomingu je nabídka osobního setkání, které může vést k nepříjemné zkušenosti oběti. V rámci kybergroomingu v poslední etapě může dojít až k napadení, obtěžování či ke zneužití dítěte (Kožíšek & Písecký, 2016).

Rozšíření kybergroomingu je dáno také tím, že pachatelé mají díky internetu přístup k velkému počtu potenciálních obětí a zároveň mohou cílit na několik jedinců současně. Pro kybergroomery bývá typická komunikace s více oběťmi najednou. Kybergroomerům většinou nestačí pouhé dopisování s obětí, ale směřují k dalšímu navázání fyzického kontaktu, který je pro jejich uspokojení klíčový. Kybergroomer si velmi dobře uvědomuje,

co potřebuje k tomu, aby k sobě svou oběť citově připoutal a dále ji ovlivňoval. K dosažení svých cílů oběti psychicky manipuluje a vydírá, k čemuž využívá dříve ověřených praktik. Kybergroomeri spolu většinou navzájem spolupracují a sdílejí navzájem své zkušenosti. Hrozbu představuje rovněž fakt, že následně mezi sebou mohou šířit dětskou pornografii či vyhledávat a shromažďovat informace o daných obětech (Kopecký et al., 2021).

2.4 Sexting

Sexting označuje elektronické rozesílání zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem, ke kterému dochází výhradně v prostředí internetu. V rámci sextingu jedinci sami posílají své vlastní pořízené fotografie, které však mohou být dále zneužity. Sexting představuje hrozbu kvůli tomu, že oběti si často neuvědomují, jaké riziko přináší sdílení intimních fotografií a videí. Jedním z největších nebezpečí spojených se sextingem je to, že citlivé materiály mohou být zneužity útočníkem, což se často stává u bývalých partnerů nebo známých, kteří mohou oběť manipulovat a vydírat (Szotkowski et al., 2013).

Na rizika sextingu je důležité upozornit zejména s rozvojem sociálních sítí jako je Snapchat, kdy si uživatel myslí, že posílání fotografií nepředstavuje žádná rizika, protože Snapchat sám maže příspěvky po 24 hodinách. Navíc si uživatel může nastavit časový limit zobrazení příspěvku a vidí, když si příjemce provede snímek obrazovky. Aplikace v dětech může vyvolávat pocit, že je bezpečná a nic jim nehrozí. Podle odborníků se ale bezpečnostní mechanismy dají snadno obejít, a to si uvědomují zejména sexuální predátoři či pachatelé (Szotkowski et al., 2013).

To, že je sexting stále aktuální téma, dokazuje také řada studií. Podle výzkumu realizovaného v roce 2018 a 2019 se sextingu v podobě posílání intimních fotografií dopustilo necelých 16 % českých dětí ve věku 11–17 let (Szotkowski et al., 2020). Rizika tohoto fenoménu způsobuje především fakt, že děti, které intimní fotografie rozesílají, si často neuvědomují, jaké následky to může způsobit.

Jedním z nejznámějších projevů sextingu je sociální síť Is Anyone Up, kterou vytvořil Hunter Moore v roce 2010 ve Spojených státech za účelem zesměšnění obětí a zejména pomsty. Stránka zveřejňovala urážlivé, po většinu času nahé fotografie, které většinou nahrál bývalý partner nebo byly nelegálně získány zneužitím osobních účtů či počítačů. Problémem byl rovněž fakt, že fotografie obsahovaly celé jméno oběti, odkazovaly na její reálný profil na sociálních sítích, zahrnovaly kontaktní informace a často také adresu.

Stránka se stala velmi populární a přilákala více než 300 000 návštěv denně. V roce 2012 se podařilo donutit vlastníka Is Anyone Up, aby stránku prodal a skončilo tím utrpení všech obětí. Následkem této sociální sítě vznikly nové zákony, které regulují ochranu soukromí a šíření sexuálního obsahu (Lee, 2012).

2.5 Webcam trolling

Prostřednictvím webcam trollingu se predátoři snaží z oběti vylákat intimní materiály, které dále používají pro vlastní uspokojení. Základem webcam trollingu je program, který napodobuje virtuální webkameru, která útočnickovi slouží k tomu, aby zakryl svou vlastní identitu. Pachatel pak v rámci videohovoru se svou obětí přehrává předem připravené smyčky zachycující někoho úplně jiného, než je on sám. Většinou jde o tajně pořízený, zakoupený nebo z internetu stažený materiál skutečných uživatelů. Sexuální predátoři se navíc díky technickým pokrokům ve webcam trollingu dále zdokonalují a svá videa dělají čím dál věrohodnější. Technický pokrok specializovaných programů je znatelný, jelikož dříve mohli útočníci záznam promítaný oběti pouze spouštět a vypínat. Scénář online komunikace tak museli mít předem připravený a neexistovala možnost odklonění od tématu či rychlé reakce. Nyní je však pachatel schopen provádět také dynamické změny sekvencí a reagovat na různé situace, které mohou při komunikaci nastat. Další účastník videohovoru většinou nemá šanci všimnout si, že osoba na druhé straně není reálná. Technickými pokroky tak došlo k navýšení věrohodnosti nahrávek a úspěšnosti webcam trollů (Kopecký et al., 2021).

2.6 Závislost na sociálních sítích

Vzhledem k tomu, že internet je v dnešní době běžnou součástí domácností a mobilní data součástí telefonního operátora, mají děti neustálý přístup k sociálním sítím. Podle Českého statistického úřadu (2022) mělo v roce 2022 přístup k internetu 99,7 % českých domácností s dětmi. Tendence dětí tíhnout k nějaké formě závislosti je v tomto věku běžná, protože jedinci neustále touží poznávat nové věci a vyrovnat se svým vrstevníkům nebo starším kamarádům. Na rozdíl od jiných závislostí (výherní automaty, tabák, alkohol či jiné drogy), které jsou podmíněné větším finančním obnosem, nezáleží většinou v případě závislosti na sociálních sítích na finančním aspektu a děti mají přístup téměř neomezený. Sociální sítě jsou navíc navrženy tak, aby na nich uživatelé trávili co nejvíce svého času a

vraceli se tam nejlépe každý den. Dostupnost Wi-Fi připojení je stále přívětivější, uživatelé se mohou připojit na více místech, a kromě pohodlného připojení v domácím prostředí, je Wi-Fi síť čím dál dostupnější také ve školách, fitness centrech či v nákupních střediscích. S tímto faktem se pojí mnoho rizik, které mohou život dítěte ovlivnit. Dnešní generace dětí je zvyklá být s moderními technologiemi v každodenním kontaktu. Internet využívají ke studijním, ale hlavně také k soukromým účelům, což může způsobit problémy v jejich dalším vývoji. Dnešní děti jsou zvyklé, že mají internet všude s sebou, zároveň je pro ně běžné mít profil na několika sociálních sítích, jako například na Facebooku, Instagramu, BeRealu, TikToku či na Snapchatu, a proto jsou skupinou, u které je nejvyšší riziko vzniku závislosti na online prostředí. Každodenní používání internetových služeb je pro dnešní generaci dětí běžná součást jejich života. Problém však nastává, když nadměrné užívání internetu začne jedinci přinášet do života komplikace v osobním životě, v rodinných a společenských vztazích a ve školním prostředí (Krčmářová et al., 2012). Pro jedince, kteří se stali závislími na internetu či sociálních sítích, je skutečnost být online velmi důležitá. Pokud se závislý jedinec naopak nemůže připojit, tak u něj můžeme pozorovat výrazné změny nálad, které doprovází neschopnost soustředit se, nebo také abstinenční příznaky, které doprovází nepříjemné psychické či fyzické pocity. Stejně tak jako závislý člověk na drogách, má také závislý jedinec na sociálních sítích neustálou touhu po větší a větší dávce, která se časem stává neukočitelnou (Šmahel, 2003). Podle některých autorů je znepokojivé užívání internetu dětmi takové, které jedinci způsobuje sociální, psychické či fyzické problémy. Nebezpečí nastává, když se nadměrné užívání sociálních sítí překloupí v nekontrolovatelnou činnost, kterou jedinci již nejsou schopni sami ovládat. V takovém případě se jedná o závislost. U dítěte se v případě závislosti na sociálních sítích v jeho životě stávají tyto aktivity dominantní a zároveň je doprovází časté změny nálad, například když dotyčný nemůže být v daný okamžik online (Ševčíková et al., 2014).

2.7 Body shaming

Děti jsou velmi citlivou věkovou skupinou, která bere jakoukoliv kritiku velmi vážně a ve většině případů ji nedokáže správně zpracovat. Body shaming je u této věkové kategorie velmi závažný, protože dítěti ubližuje především na jeho duši. Nevhodné poznámky ohledně tělesných proporcí zanechávají v dítěti těžko odbouratelné předsudky o vlastním těle, se kterými v tomto věku zatím většinou neumí pracovat. Sociální sítě body shaming ještě více

umocňují, protože dětem ukazují nespílitelný ideál krásy, který je však často pouze iluzí a stojí za ním neviditelná práce se zdokonalujícími programy pro úpravu tělesných proporcí či vzhledu. Sociální sítě jsou pro útočníky navíc snazším prostředníkem, protože své urážky mohou zveřejňovat či posílat anonymně bez přímé konfrontace. Urážky vůči vlastní postavě si pak děti nesou ve svém dalším vývoji a ve věku, kdy si budují svou vlastní identitu, je to obzvlášť závažný problém. Body shaming má negativní dopady také na prožívání dětí. Podle výzkumu Děti a kult krásy v online světě prožívalo v souvislosti s body shamingem vztek a podráždění 22,5 % respondentů. Smutek zažívalo 21 % a pocity úzkosti 10,28 %. Strach v této souvislosti zažilo 6,22 % (Kopecký, 2022).

2.8 Sebe-odkrývání

Se sociálními sítěmi se pojí také soukromí a sebe-odkrývání, které děti, mnohdy i v nevědomí, v online prostředí samy podstupují. V rámci tohoto procesu jedinci sdělují informace o sobě druhým lidem. Mladí uživatelé sociálních sítí si často neuvědomují možná rizika, která se sdílením svých soukromých informací podstupují, což vede k dalším problémům a možnému zneužití osobních údajů i kyberšikaně. V prostředí sociálních sítí má sebe-odkrývání zvláštní postavení, protože právě sociální sítě vedou uživatele ke zveřejňování, často i intimních, informací. Uživatelé sociálních sítí, kteří se sociálními sítěmi teprve začínají, si většinou neuvědomují možné nástrahy a sdílení osobních informací nepřikládají velkou váhu. Online prostředí uživatele přímo vybízí, aby sdíleli nejrůznější informace s ostatními. Sociální sítě jsou totiž postaveny na tom, aby lidé měli možnost toho o sobě co nejvíce ostatním sdělit a sdílet s nimi svůj osobní život (Ševčíková et al., 2014).

3 Vliv sociálních sítí na vývoj dítěte

Podle výzkumů se děti rozhodují k založení profilů na sociálních sítích v čím dál útlejším věku. Facebook, Instagram či Snapchat začínají nejčastěji aktivně používat ve věku 12–14 let, zatímco například TikTok již ve věku 10-11 let (Kopecký & Szotkowski, 2019). Problém však může nastat, když dítě negativně ovlivňují profily, které na sociálních sítích sleduje. Pro děti, které se rozhodnou založit si svůj profil na některé ze sociálních sítí, se najednou otevírá neomezené pole možností, kde mohou čerpat inspiraci, ať už se jedná o inspiraci v oblékání, vzhledu či v chování. Na sítích získávají zkreslený pohled na skutečnost a jelikož jsou ve věku, kdy ještě většinou nejsou schopny plně rozpoznat fikci a realitu, tak je vliv sociálních sítí pro jejich další vývoj velmi silný. Jedinci mají přirozenou tendenci porovnávat svůj život se životem ostatních, kteří sdílí šťastné momenty svého života a vytváří tak zkreslený pohled na skutečnost. Některé děti navíc tíhnou také ke srovnávání materiálních věcí, které lidé na sociálních sítích sdílí. K negativním fenoménům sociálních sítí patří také prezentace dokonalé představy o tom, jak by měla vypadat ideální žena a jak muž. Jedinci mohou být při pohledu na dokonalá těla lidí na sociálních sítích zmatení a často si také nemusí uvědomovat, že za dokonalými fotkami většinou stojí nespočet možností filtrů, nepřirozené pózování či speciální filtry na úpravu podoby těla. Sociální sítě tak vytváří nepřirozený kult krásy, kterému děti vědomě i nevědomě podléhají. Na základě této představy pak často vnímají své tělo negativně a nejsou se svým vlastním životem spokojeni. Vnímání svého vlastního vzhledu je ve věku, kdy děti nejčastěji začínají se sociálními sítěmi, klíčové v dalším vývoji své vlastní hodnoty a sebevědomí (Kopecký et al., 2022).

Lidi, kteří se narodili po roce 1980, vnímá společnost jako generaci, která vyrůstala obklopena počítači a internetem na každodenní bázi, avšak v porovnání s dnešní generací dětí je přirozenost internetu nesrovnatelná. V porovnání s různými věkovými kategoriemi je velmi znatelný také rozdíl mezi vnímáním sociálních sítí jako reality. Dnešní děti jsou zvyklé být denně obklopeni svými virtuálními kamarády a neustále sledují nejrůznější trendy (Spitzer, 2014).

Sociální sítě mají velký vliv také na to, jak děti vnímají samy sebe. Předkládají jim obrázek o tom, jak by měl člověk ideálně vypadat, jaké by měl mít názory nebo jaké produkty používat. Dle výzkumu Děti a kult krásy v online světě je se svým obličejem nespokojeno 21 % z dotazovaných dětí ve věku 11-17 let a se svým tělesným vzhledem je nespokojeno

až 29 % respondentů. Výzkum se rovněž zabýval vylepšováním vzhledu. Děti nejčastěji touží po zhubnutí či nabrání svalové hmoty, dále také po změně barvy vlasů, tetování či změně vzhledu a velikosti prsou. Z výzkumu rovněž vyplývá, že největší inspirací jsou pro děti vedle vlastního rozhodnutí bez cizích vlivů také kamarádi a ve stejném procentuálním vyjádření rovněž sociální sítě Instagram, kde bere inspiraci téměř 15 % respondentů a Tik Tok, který ovlivňuje 12 % z dotazovaných. Výzkum mapoval také používání filtrů dětmi na sociálních sítích u vlastních fotografií. 58 % uvedlo, že žádné filtry pro úpravu fotek nepoužívá. Zbytek respondentů své fotografie před nahráním na svůj profil upravuje pomocí nejrůznějších funkcí. Motivace dětí k používání filtrů je touha zalíbit se a vypadat lépe než ve skutečnosti, ale ve větší míře to pro ně představuje pouze formu zábavy (Kopecký et al., 2022).

3.1 Realita sociálních sítí

Děti vstupují na sociální sítě s jistou představou o tom, jak chtějí samy sebe prezentovat. Tomuto tématu se věnují například Stašová et al. (2015). Podle jejich zkoumání si děti vytváří svou virtuální identitu, která jim umožňuje experimentovat s vlastním vystupováním v rámci svého imaginárního prostředí. Děti mají navíc přirozenou touhu samy sebe pozitivně prezentovat a vytvořit si svůj vlastní profil nezávisle na svém okolním prostředí či na svých rodičích. Často se také inspirují u svých kamarádů či vzorů v podobě celebrit či influencerů. Jedinci často chtějí přetvářet svou vlastní identitu, aby ve virtuálním prostředí vypadala ideálně a působila pozitivně. V rámci socializace děti mohou podléhat vzorům, které považují za inspirativní a snaží se je následovat. Se svým idolem se nejdříve ztotožňují, posléze se s ním srovnávají a následně vzor přijímají za svůj vlastní. Na druhou stranu některé děti mají v rámci sociálních sítí možnost projevit své pravé já, které mají v reálném životě strach ukázat.

4 Prevence

Prevence je velmi důležitou součástí výchovy dětí, které čelí čím dál více nástrahám v prostředí internetu. S vývojem nových technologií navíc přichází nové nástrahy, proto je důležité výchovu dětí k bezpečnému chování na internetu neustále aktualizovat. Nutnost prevence podtrhuje fakt, že možná rizika mají vliv hlavně na dětskou psychiku, kterou si nesou do dalšího vývoje a se vzniklými traumaty se mohou nadále potýkat i v dospělém životě (Kopecký et al., 2022).

4.1 Možnosti prevence

Na nutnost zapojit rodiče, aby svým dětem vysvětlovali možná rizika sociálních sítí, upozorňují odborníci, kteří apelují na jejich větší zapojení, což by mělo vést k lepšímu porozumění a připravenosti dětí v jejich působení v online světě. Autoři Fenio Annansingh a Thomas Veli (2016) připomínají, že je zapotřebí poskytnout rodičům dostatek informací a vzdělání, aby porozuměli možným rizikům sociálních sítí a následně aby byli připravení se svými dětmi otevřeně o rizicích mluvit a vysvětlit jim zásady bezpečného chování online.

Snahu zaměřit se na rodiče má také společnost Meta, která aktualizuje průvodce, jenž rodičům radí, jak se svými dětmi mluvit o intimních snímcích či sexuálním vydíraní (Meta, n.d.). Mimo rodiče je však v rámci bezpečnosti dětí na sociálních sítích podstatná také role školy, učitelů a v neposlední řadě také vlády či jiných institucí (Livingstone et al., 2012).

S vývojem technologií se vyvíjí také další nástrahy, kterým je nutné předcházet. Autoři Annansingh a Veli (2016, s. 21) přisuzují tomuto rychlému vývoji následek, že některé bezpečnostní zásady a postupy nedokázaly s vývojem udržet krok: „To zanechává nedostatek ve výchově a školení nabízeným rodičům, učitelům, a nakonec i dětem. V důsledku toho jsou děti vystaveny nesčetným rizikům.“ Nové technologie navíc většinou prohlubují digitální propasti mezi dětmi a rodiči, což vede k dalším nástrahám, které bývají rodiči nepovšimnuty. V důsledku neustálého vývoje nových technologií by se mělo téma bezpečnosti lépe propojit s širší komunitou rodičů, učitelů, škol a místních orgánů a společně vést děti k bezpečnému užívání internetu. Annansingh a Veli (2016) rovněž upozorňují, že by děti i rodiče měli lépe spolupracovat se školami a místními úřady, aby dostatečně porozuměli rizikům internetu. Instituce a rodiče by rovněž měli společně zavést účinná opatření bezpečnosti online, aniž by však dětem bránili v užívání internetu a sociálních sítí.

Podle autorů by měli být rodiče i děti také pravidelně informováni o technologických trendech a novém vývoji ve světě digitálních technologií.

O prevenci bezpečnosti dětí na sociálních sítích se zajímá také řada neziskových organizací, firem či spolků. V roce 2018 spustil Avast ve spolupráci s influencerem Jiřím Králem program Bud' safe online pod záštitou Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. V rámci programu pořádali tvůrci nejdříve přednášky na základních školách, v roce 2020 však spustili také online kurz, který pomáhá dětem, učitelům, ale také rodičům vyznat se v online rizicích a v tom, jak se s nimi vypořádat (Avast, 2022). Během pandemie covidu, kdy děti běžně používaly elektroniku ke studijním účelům, na bezpečnost upozornila světová organizace Unicef. V rámci svého výzkumu Mladé hlasy 2020: Děti v nouzovém stavu, upozornili na to, že děti tráví většinu volného času za obrazovkami svých počítačů, mobilních telefonů či herních konzolí. V rámci osvěty o bezpečnosti dětí na sociálních sítích zveřejnili také video, které upozorňuje na to, kolik informací o sobě děti na sítích sdílí (Unicef, 2020). Centrum prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého spolu s několika organizacemi, jako je O2 Czech Republic, Seznam.cz, Google nebo Vodafone, zajišťují český projekt E-Bezpečí, který se zaměřuje zejména na prevenci, vzdělávání, výzkum a osvětu o bezpečném chování dětí online. Výzkumníci se v projekt zabývají především kyberšikanou a sextingem, kybergroomingem, kyberstalkingem nebo také hoaxy, spamy a fake news. Předmětem výzkumů jsou například také online závislosti. Mezi jejich hlavní náplň práce patří zejména terénní práce s cílovými skupinami. V rámci prevence také pořádají besedy, kde účastníkům ukazují možnosti chránění. V rámci tohoto projektu funguje také online poradna pro oběti kybernetické kriminality (E-Bezpečí, 2023). Prevenci bezpečného chování na internetu podporuje také Národní centrum bezpečnějšího internetu, které stojí například za projekty Bezpečně online.cz, který nabízí výukový materiál pro bezpečné chování na internetu pro školy, rodiče a děti. Dalším projektem je eSafety Label+, který pomáhá školám, aby byly bezpečným prostředím pro žáky a učitele a nabízí různé programy na zařazení prevence bezpečnosti do běžných výukových hodin (Národní centrum bezpečnějšího internetu, 2023).

Situaci kolem bezpečnosti dětí na sociálních sítích mají snahy preventivně řešit také samotné sociální sítě, které chtějí předcházet nevyžádaným konverzacím, kterým mohou děti na internetu čelit. Společnost Meta zveřejnila nové nástroje, které mají dětem na Instagramu a také Facebooku pomoci s rozpoznáním nebezpečného uživatele. Nové prvky, které Meta do provozu sociálních sítí zařadila, se týkají také lepšího zabezpečovacího mechanismu,

který je určen všem uživatelům do 18 let. Meta se mezi dětmi také pokouší šířit povědomí o prevenci, v rámci které vytváří speciální projekty, přinášející informace dospívajícím, kteří čelí sexuálnímu obtěžování nebo vydírání (Meta, 2022). Skutečné dopady prevence, o které se Meta snaží, však prozatím výzkumně zdokumentované nejsou, a proto nelze určit, jaký mají na uživatele dopad a zda právě tyto kroky jsou ze strany samotných sociálních sítí k ochraně uživatelů dostačující.

Praktická část

Pro realizaci praktické části diplomové práce jsem se rozhodla zvolit fenomenologické hloubkové rozhovory s dětmi ve věku 13 let (7. třída základní školy) s výzkumnou otázkou, zda vnímají sociální sítě jako bezpečné prostředí. Tuto otázku jsem se rozhodla otevřít na základě již dřívějších výzkumů, které se týkaly bezpečnosti dětí na sociálních sítích. Relevantní studie zmíněné v teoretické části práce se však více zaměřovaly na kvantitativní metody a dle mého názoru chybí vhled do toho, jak fenomény týkající se bezpečnosti na sociálních sítích vnímají samotné děti ve věku, kdy se sociálními sítěmi nejčastěji začínají.

5 Metodologie

Původním plánem realizace praktické části diplomové práce byla Q-metoda, která se však nakonec pro své přílišné zaměření na kvantitativní část ukázala pro účel diplomové práce nevhodná. Navíc vzhledem k omezenému rozsahu jedné diplomové práce a malému počtu respondentů by kvantitativní část, která je součástí Q-metody, nebyla příliš relevantní a pravděpodobně by nedokázala přinést odpovídající výsledky. Pro realizaci praktické části práce jsem se proto nakonec rozhodla pro interpretativní fenomenologickou analýzu, která umožňuje detailněji zkoumat prožitky zúčastněných dětí a zjistit, jak děti z jejich vlastní zkušenosti o hrozbách na sociálních sítích přemýšlí a jak jednotlivé situace prožívají. V rámci IPA se pokusím zjistit, jak žáci 7. třídy vnímají bezpečnost na sociálních sítích.

5.1 Interpretativní fenomenologická analýza (IPA)

V rámci fenomenologie, která se zaměřuje na prožitky a zkušenosti participantů, mému záměru nejlépe odpovídá IPA, která vychází ze samotných účastníků rozhovoru a jejich osobního vnímání daného fenoménu. IPA podrobně zkoumá, jaký smysl dávají účastníci svému osobnímu a sociálnímu světu. Hlavním předmětem zkoumání jsou významy, které respondenti přisuzují svým konkrétním zkušenostem či událostem (Smith et al., 2009). Přesto, že podle některých odborníků se IPA využívá převážně pro psychologické výzkumy, se stala velmi oblíbenou metodou zejména pro začínající výzkumníky, kterým nabízí strukturovaný přístup k objevování žitých zkušeností participantů (Dibley et al. 2020).

Autoři Smith, Flowers a Larkin uvádějí (2009, s. 53):

„Tento přístup je fenomenologický v tom, že zahrnuje podrobné zkoumání životního světa účastníka; pokouší se prozkoumat osobní zkušenost a zabývá se osobním vnímáním nebo popisem předmětu nebo události jednotlivcem, na rozdíl od pokusu o objektivní vyjádření objektu nebo události samotné.“

IPA je založena na subjektivních pocitech účastníka a zároveň se snaží výzkumníkovi poskytnout vhled do osobních prožitků jednotlivých participantů. IPA vychází z fenomenologie, hermeneutiky a z ideografie. Tato metoda umožňuje výzkumníkovi rekonstruovat interpretace, které participant přisuzuje skutečností na základě svých dřívějších zkušeností. IPA poskytuje pohled také na to, jak jednotlivci dávají smysl svému osobnímu a sociálnímu světu kolem nich a jak vnímají konkrétní situace, kterým čelí.

Podle autorů Koutné Kostíkové a Čermáka (2013, s. 9):

„Interpretativní fenomenologická analýza se zaměřuje na porozumění zážitkům a zkušenostem lidí. Tento přístup nám umožňuje podrobně prozkoumat, jak člověk utváří význam svých zážitků a porozumět jednotlivým událostem nebo procesům – fenoménům.“

Cílem IPA je, aby výzkumník nahlédl a podkryl významy, jaké jednotlivým zkušenostem přisuzuje participant. Tato metoda se zaměřuje na analýzu zkušeností participantů a na to, jak si vytvářejí a interpretují skutečnost. Během výzkumu je klíčové, aby výzkumník respektoval citlivý přístup k daným participantům. Při dodržování základních principů této metody IPA výzkumníkovi umožní jít do hloubky daného tématu. V rámci této metody je klíčová interpretace významů obsahů, které respondent sděluje. Výzkumník má zachytit a nejlépe vystihnout subjektivní vnímání jeho žité zkušenosti. Cílem IPA není vyloučit výzkumníkovy zkušenosti, ale zakomponovat je do samotné analýzy (Šuránová, 2013). Zkušenosti výzkumníka slouží ke zvýšení efektivity a validity samotné analýzy. Osobní přesvědčení, postoje a interpretace jsou klíčové k tomu, aby výzkumník vůbec mohl porozumět žitým zkušenostem participantů (Koutná Kostíková & Čermák, 2013).

IPA je metoda, která se praktikuje na malých vzorcích participantů, jejichž odpovědi je zapotřebí důkladně a podrobně analyzovat. Základem této metody je předem definovaný

vzorek participantů, které spojuje dané téma. U této metody je rovněž klíčové, aby participanti měli zkušenost s daným fenoménem, a proto je správná volba účastníků rozhovoru velmi důležitá. Podle Koutné Kostíkové a Čermáka (2013) bývá pro metodu IPA běžné, že je výběr zapojených participantů záměrný, a to zejména kvůli tomu, aby pro dané jedince byla výzkumná otázka relevantní.

5.1.1 Vlastní zkušenosti s tématem a s cílovou skupinou

Pro IPA je rovněž důležité zakomponovat do studie výzkumníkovy zkušenosti s tématem a také s cílovou skupinou. Aktuálnost tohoto tématu se mi potvrdila během nezávazného šetření mezi známými, u kterého se mi potvrdilo, že s hrozbami na sociálních sítích má zkušenost velký počet jedinců. Zároveň jsem také narazila na to, že mnoho lidí není spokojeno s tím, že se o fenoménech nebezpečí na sociálních sítích příliš nemluví. S online riziky mám zkušenost také z pohledu staršího sourozence, kdy se moje mladší sestra ve třinácti letech stala obětí kyberšikany v rámci základní školy. Tuto situaci vnímala velmi negativně a kvůli strachu, který v ní vlivem kyberšikny přetrvával, se uzavírala sama do sebe. Kvůli kyberšikaně zažívala smutek a pocit zranitelnosti. Díky změně chování, které jsme s rodiči u sestry zaregistrovali, jsme tuto situaci začali řešit a snažili se jí pomoci. S psychickými problémy a ztrátou sebedůvěry se však vzhledem k závažnosti kyberšikany vypořádávala dlouhou dobu. I přes to, že je od těchto událostí nyní odstup několika let, tak tyto nepříjemné vzpomínky stále prožívá velmi intenzivně.

Dřívější zkušenosti s cílovou skupinou mám také z výzkumu v rámci předmětu Výzkumný projekt – média a děti. Výzkum se týkal toho, jak děti ve věku 9–12 let vnímají válku na Ukrajině. S ostatními výzkumníky jsme pomocí Q-metody vedli rozhovory s participanty a následně jsme zpracovali výsledná zjištění.

5.1.2 Výzkumná otázka

Volba výzkumné otázky v rámci IPA nemusí vycházet ze studia literatury k danému tématu, ale může se v ní inspirovat. Výzkumná otázka by se při realizaci této metody měla ptát na to, jak vnímá a prožívá jednotlivec nebo skupina určitou situaci, které jsou vystavení a zároveň jaký této zkušenosti přisuzují smysl. Díky tomu, že se IPA věnuje určité zkušenosti či fenoménu, tak je výzkumná otázka formulována otevřeně. Výzkumník však otázku musí zvolit tak, aby byl měl kapacitu na to jí obsáhnout (Koutná Kostíková & Čermák, 2013).

Jelikož se tato diplomová práce věnuje bezpečnosti dětí na sociálních sítích a možným rizikům, hlavní výzkumná otázka se ptá, jak vnímají a prožívají žáci 7. tříd bezpečnost na sociálních sítích. Výzkumné podotázky se týkají toho, jak žáci vnímají vliv sociálních sítí na vlastní sebehodnotu, jak vnímají rizika kyberšikany, jestli se cítí v přímém ohrožení nebo jak vnímají možnosti prevence.

5.1.3 Výběr participantů

V rámci samotných rozhovorů jsem spolupracovala se Základní školou Lutín (Olomoucký kraj), která mi pro sběr dat poskytla žáky 7. tříd, ze kterých jejich třídní učitelky vybraly děti, které jsou na sociálních sítích aktivní, projevíly zájem o zapojení do výzkumu a zároveň jejich rodiče poskytli souhlas se zapojením do výzkumné části diplomové práce. Autoři Smith, Flowers a Larkin (2009) doporučují pro magisterské diplomové práce zvolit vzorek v rozsahu 3-6 respondentů, aby výzkumník mohl provést detailní analýzu každého případu. I přes to, že tito autoři doporučují menší počet participantů, rozhodla jsem se do samotných rozhovorů zapojit všechny žáky, kteří projevíli zájem zúčastnit se rozhovorů. Souhlas se zapojením do výzkumu udělilo sedm žáků.

Většině žákům, kteří se výzkumu zúčastnili, bylo v době realizace výzkumů 13 let, jedné participantce 12 let. Všichni pochází z Olomouckého kraje a navštěvují 7. třídu základní školy v Lutíně. Rozhovorů se zúčastnilo 6 dívek a 1 chlapec. Původně udělili souhlas se zapojením 2 participantů mužského pohlaví, z toho však 1 dlouhodobě onemocněl.

5.1.4 Rozhovory

Polostrukturované rozhovory jsou nejčastěji používanou metodou sběru dat v rámci IPA, protože výzkumníkovi umožňují pružně reagovat na odpovědi participantů v průběhu rozhovoru. Schopnost rychlé reakce je v rámci citlivého tématu diplomové práce klíčová. Pro zachování autenticity odpovědí je důležité klást otevřené otázky, které poskytují participantům co největší prostor pro vyjádření svých názorů na dané téma. Při sběru dat je také klíčová míra improvizace, kterou musí výzkumník přizpůsobit individuálně každému respondentovi. Výzkumník by se měl rovněž snažit podporovat, rozvíjet a konkretizovat odpovědi (Šuránová, 2013).

Polostrukturované rozhovory umožňují empatický vhled výzkumníka do respondentových zkušeností, dávají rovněž možnost flexibilního pokrytí daného tématu

a umožňují rozhovorům přejít do nových oblastí, na které výzkumník neměl možnost se předem připravit. Klíčové je, aby výzkumník dobře naslouchal participantovi a pružně reagoval na jeho odpovědi (Smith et al., 2009).

Důležité je také přistupovat k participantovi jako k expertovi ve vztahu ke své zkušenosti. Proto je podstatné dát mu dostatečný prostor na to, aby mohl vyjádřit své pocity a soustředit se na to, co sám považuje za významné. Důležité je také nepodsouvat participantovi názory výzkumníka a zachovat si nestranný pohled na zkušenosti jedince (Koutná Kostínková & Čermák, 2013).

Samotné rozhovory byly rozděleny do tří částí. V té první jsem se věnovala seznámení s jednotlivými participanty a základním otázkám, jako například: Jak vypadá tvůj běžný den? Jak často navštěvuješ sociální sítě? Jaké platformy jsou pro tebe důležité a proč? Co pro tebe konkrétní sociální sítě znamenají? Následovala část rozhovoru, v rámci které byly participantům položeny otázky ohledně jejich vlastního vnímání bezpečnosti na sociálních sítích. Mezi otázkami byly například tyto: Jak se cítíš, když přidáš nějaký příspěvek na sociální sítě? Cítil/a jsi se někdy kvůli nějakým příspěvkům špatně? Jsou nějaké situace, kdy se na sítích necítíš bezpečně? Jaké máš pocity, když sleduješ ostatní uživatele? V poslední části rozhovorů jsem se věnovala otázkám ohledně prevence a rodiny: Vzpomeneš si na nějakou konkrétní přednášku nebo aktivitu, která se týkala osvěty o bezpečném chování na sociálních sítích? Cítíš, že rodiče rozumí možným rizikům na sociálních sítích? Jak vnímáš jejich podporu, můžeš s nimi případně o svých obavách mluvit?

Během rozhovorů měli participanté možnost reagovat pomocí předložených karet emocí, pomocí kterých mohli vyjádřit své pocity. Díky těmto kartám proto nemuseli své emoce vyjadřovat explicitně, ale k vyjádření využít předem připravené karty. V rámci samotných rozhovorů byli participanté rovněž požádáni o to, aby uspořádali předložená loga sociálních sítí podle toho, které platformy jsou pro ně nejdůležitější nebo které používají nejvíce. Část rozhovorů se týkala také vlivu influencerů na participanty. Během této části výzkumu jsem participantům předložila tři příspěvky influencerů, které byly dalším předmětem diskuze.

5.1.5 Postup IPA

Tato metoda se zakládá na tvrzení, že neexistuje správný nebo špatný způsob vedení analýzy, ale klade důraz na kreativní přizpůsobení IPA výzkumníkovým účelům. Cílem IPA

je, aby z analýzy vyplynula témata, která vystihují daný fenomén, který je předmětem výzkumu. Zásadním prvkem této metody je interpretace zkušeností participantů s daným fenoménem (Koutná Kostínková & Čermák, 2013).

Metoda IPA umožňuje výzkumníkovi pružně upravovat svá zjištění a vrátit se k předchozím fázím analýzy na základě nových informací. V rámci metody se výzkumník zaměřuje na témata, která se mu v průběhu rozhovoru zdají klíčová. Následně hledá souvislosti mezi těmito tématy a sjednocuje je do nadřazených témat, ke kterým přiřazuje podtémata. Vzniklá témata se porovnávají s původním textem a výsledkem by měl být seznam témat pro každý rozhovor. V této fázi je důležité přistupovat ke každému respondentovi individuálně a snažit se vrátit do kontextu rozhovoru. Nápomocné je rovněž vybavit si respondentův hlas, jednotlivé reakce na otázky výzkumníka a také emoční rozpoložení u jednotlivých otázek či témat (Šuráňová, 2013).

Poté, co se všechny rozhovory s respondenty analyzují jednotlivě, přistupuje výzkumník k hledání témat napříč všemi rozhovory. Důležité je podporovat jednotlivá tvrzení a vzniklá témata také přímými citacemi respondentů, což výzkumníkovi umožňuje být v neustálém kontaktu s primárním textem (Koutná Kostínková & Čermák, 2013).

V momentě, kdy dochází k prezentaci výsledků analýzy, se text převádí do narativní podoby. Identifikovaná témata by měly být doplněna komentáři výzkumníka a přímými citacemi respondentů, které slouží jako podklady pro tvrzení výzkumníka. Důležité je rovněž jasně rozlišovat to, co řekl v rámci rozhovoru respondent a co je pouze výzkumníkovou interpretací (Koutná Kostínková & Čermák, 2013). Autoři Smith, Flowers a Larkin (2009, s. 55) upozorňují, že cílem výzkumu není podat obecná tvrzení, ale detailně se soustředit na jednotlivé interpretace rozhovorů. „Podrobná analýza jednotlivých prepisů případ od případu trvá dlouho a cílem studie je spíše říci něco podrobně o vnímání a chápání této konkrétní skupiny než předčasně dělat obecnější tvrzení.”

5.1.6 Etické aspekty výzkumu

Etické aspekty výzkumu jsou zvláště důležité u zranitelné skupiny, kterou představují děti, navíc v případě choulostivého tématu bezpečnosti a rizicích na sociálních sítích. Výzkumná část diplomové práce probíhala v prostředí Základní školy Lutín, která má 60 žáků v 7. třídách. V prvním kroku náboru participantů učitelky oslovily děti s otázkou, zda aktivně využívají sociální sítě. Následně byl dětem v krátkosti představen záměr výzkumu

a jednotlivci, kteří projevili zájem zapojit se, obdrželi informovaný souhlas, který si mohli detailně prostudovat, a hlavně nechat podepsat zákonnými zástupci.

Na začátku samotných rozhovorů jsem dětem v krátkosti vysvětlila, jak bude rozhovor probíhat a hlavně zdůraznila, že sběr dat bude anonymní a kdykoliv mohou z rozhovoru odstoupit nebo odvolat své výpovědi. Děti byly rovněž srozuměny s tím, že výsledky výzkumu budou sloužit pouze pro účely diplomové práce a nebudou dále použity. Participantů byli rovněž srozuměni s tím, že po přepisu nahrávek budou pořízené audio záznamy smazány.

Výsledky

6 Trávení volného času na sociálních sítích

Před tím, než rozeberu, jak děti vnímají bezpečnost na sociálních sítích, bych chtěla zmínit jejich důležitou funkci, kterou zapojení žáci označovali za klíčovou. Digitální média pro participanty představují velmi důležitou součást jejich života a trávení volného času online je pro ně přirozené. Zapojení žáci si profily na sociálních sítích nejčastěji zakládají právě kvůli zaplnění jejich volného času. Mimo komunikaci s ostatními kamarády jsou pro ně sociální sítě také zdrojem inspirace a místem, kde se mohou dozvědět zajímavé informace. Participanty vnímají sociální sítě jako místo, které navzájem propojuje uživatele se stejnými zájmy a umožňuje jim vybrat si, co je zajímavé. Účty na těchto digitálních médiích vnímají také jako možnou formu seberealizace, která lidem umožňuje vydělat si tím peníze. K těmto uživatelům participanty ve většině případů vzhlíží a vnímají je jako inspiraci.

V přibližném průměru tráví participanty na sociálních sítích 3,5 hodiny denně. Participanty sociální sítě vnímají jako možnost úniku od běžných starostí a formu relaxace. Nejvíce času online tráví participantka 3, která na TikToku tráví každý den 7 hodin. Hodně času však tráví také na Instagramu. *„No tak tam ještě tak 6-7 hodin. Na Messengeru si píšu s těma, co nemají Instagram, tam jsem třeba 6 hodin. Na Snapchatu posílám akorát fotky, tam jsem tak celkem hodinu.“* Tato participantka vnímá sociální sítě jako místo, kde může trávit svůj volný čas a zároveň pro ni představují prostředí, kde může odpočívat a nemusí řešit jiné záležitosti. Volný čas je pro tuto participantku klíčový, protože kvůli němu dokonce přestala navštěvovat zájmové kroužky, které jí dříve zabíraly volné chvíle, jež nyní tráví právě na sítích.

Pro zapojené žáky sociální sítě představují místo, kde jsou v kontaktu s ostatními kamarády a zároveň zde najdou zábavný obsah. Vtipné příspěvky jsou u participantů častou záminkou k tomu, aby trávili volný čas online. Sociální sítě jako zdroj zábavy a kontakt s kamarády vnímá participantka 4. *„Instagram, když se nudím, tak sleduju videa, na WhatsAppu si voláme s kamarádkama nebo úkoly. YouTube jen písničky nebo youtubeři, prostě zábava.“*

Pro trávení volného času na sociálních sítích se participanty rozhodují zejména kvůli zaplnění dlouhých chvil. Tyto platformy pro ně představují zábavu, která jim umožňuje

vzdálit se od svých problémů či starostí. Jako místo pro odreagování se a trávení volného času vnímá sociální sítě také participant 5, který uvedl, že například TikTok navštěvuje ve velké míře a jen pro vyplnění volného času. „*Mně přijde, že celkově jako vypnu a nepotřebuju nic řešit, když se dívám na nějaký ty videa, že to je jakoby odreagování. To je, jak když si pustím hudbu.*“ Odpočinek a trávení volného času online je mezi participanty velmi oblíbené, vyzdvihuje ho také například participantka 7, která sociální sítě vnímá převážně jako místo pro relaxaci. Zároveň primární funkcí sítí pro ni představuje komunikace s kamarády a s lidmi ze zájmových kroužků.

6.1 Sociální sítě ve třídě

Participant si uvědomují, že sociální sítě jsou pro vrstevníky velmi důležité a také, že se čím dál více dostávají do prostředí školy a často bývají předmětem pozornosti v rámci třídního kolektivu. Sociální sítě proto pro participanty představují každodenní součást jejich života, a i když zrovna nejsou online, tak je pravděpodobné, že se o nich alespoň budou bavit. Kvůli tomu, že si zapojení žáci uvědomují, že se online platformy často řeší mezi spolužáky, tak jsou také při svých aktivitách více opatrní. Mimo příspěvky spolužáků se však podle participantů ve třídě řeší také příspěvky influencerů či veřejně známých osobností. Jak uvedla participantka 2, influenceri jsou častým předmětem debat mezi spolužáky. „*Oni (spolužáci) spíš řeší ty slavný influencerky, tak do toho já se nezapojuju. U nás to hodně řeší, no ona zas chodí tady s tímhle, tady ta s ním natočila video a já se tam na ně dívám a přikyvuju, že určitě vím, o čem se baví.*”

6.2 Kontakt s kamarády

Pro zapojené žáky je na sociálních sítích velmi důležité komunikovat s kamarády. Mimo běžnou komunikaci pro ně sociální sítě představují také předmět pro další konverzace v prostředí školy či v rámci mimoškolních aktivit. Sociální sítě pro všechny zapojené děti představují místo, které umožňuje komunikaci s vrstevníky či možnost zůstat v kontaktu s kamarády, se kterými se nevidají tak často, jak by si představovaly. Klíčové je pro participanty také vzájemné sdílení příspěvků či domluva trávení společného času.

Děti zapojené do výzkumu vyzdvihovaly také možnost komunikovat s lidmi, se kterými nemohou být v přímém kontaktu. Pro tento účel jsou pro ně sociální sítě velmi

důležité. Pro participantku 1 je tato funkce sítí klíčová a zároveň je také důvodem, proč chce být online. *„Asi jsem nejdřív ten Instagram chtěla hlavně proto, že jsme se domluvili lidi z tábora, že bychom tam byli, ale teď už je ten tábor zase dlouho pryč a ten Instagram pořád nemám.“*

Pro zapojené žáky je rovněž typické, že každou sociální síť využívají ke komunikaci s jinou skupinou známých či kamarádů. Toto rozlišování skupin participanti využívají také proto, že svým kamarádům na sociálních sítích příliš nedůvěřují a chtějí komunikovat či sdílet příspěvky pouze s lidmi, ve kterých mají důvěru. Participanty při jejich aktivitě online často doprovází také strach, který mají kvůli možným útokům svých spolužáků či kamarádů. Posměšky či útoky spolužáků vnímají jako hrozbu nejen v online prostředí, ale následně také v rámci školy. Participanti rovněž vnímají rozdílné funkce sociálních sítí, a proto dělají ve své komunikaci s kamarády rozdíly. Rozlišování komunikace s různými skupinami na sociálních sítích prožívá například participantka 2. *„Na WhatsAppu komunikuju se školou a z různých kroužků, na Instagramu mám s takovýma těma bližšíma kamarádama a na Snapchatu jsou třeba jakože holky ze školy a tak.“* Pro tuto dívku sociální sítě rovněž představují místo, kde může komunikovat s lidmi se stejnými zájmy, které s ostatními spolužáky nesdílí. Kvůli tomuto faktu pro ni sociální sítě představují také místo, prostřednictvím kterého ji mohou ostatní uživatelé ublížit. Kontakt s lidmi se stejnými zájmy, kteří ji za její styl neodsuzují, je pro ni proto velmi důležitý. *„Přes internet můžu najít lidi, kteří tady ve škole nejsou a mají třeba stejný zájmy jako já, což tady ve škole mě za to odsuzují.“*

Po analýze všech rozhovorů mohu konstatovat, že pro dotazované žáky je pro školní komunikaci a komunikaci se spolužáky nejvíce využíván WhatsApp, který pro zúčastněné představuje možnost být v kontaktu se svými vrstevníky, které znají ze školního prostředí. Mimo běžnou komunikaci participanti WhatsApp využívají také pro rozesílání úkolů či ke komunikaci s učiteli nebo s rodinnými příslušníky. Preference zapojených žáků se však velmi rychle mění a sociální sítě rovněž různě střídají. Stejně sociální sítě vnímá také participantka 6. *„Letos je pro mě důležitější Messenger, protože tam mám skupinu taneční, takže my si píšeme přes ten Messenger a posíláme si videa a takhle, tak určitě i ten WhatsApp, protože tam zase máme třídní skupinu a posíláme si úkoly a takhle a jinak se třeba používám i na ten TikTok, když se nudím a už nevím, co dělat, a to je asi tak všechno.“*

6.3 Touha po tom, co mají ostatní

Pro participanty je přirozené, že chtějí mít profily na sociálních sítích, které mají ostatní vrstevníci. Založení profilu na sociální síti, kterou již kamarádi či spolužáci využívají, je pro participanty klíčové. Výrazné tendence toužit po tom, co mají ostatní spolužáci, můžeme vidět například u participantky 1, pro kterou sociální sítě představují možnost být tam, kde všichni ostatní spolužáci. *„Myslím, že jsem poslední ze třídy, která nemá Instagram.“* Kvůli stejnému důvodu si také před třemi lety založila TikTok, který v té době navštěvovali její vrstevníci a ona chtěla patřit do kolektivu spolužáků, kteří profil na této platformě mají.

6.4 Inspirace a zajímavé informace

Sociální sítě jsou pro zapojené žáky velmi podstatnou součástí jejich běžného dne a pro většinu představují také místo, kde se mohou naučit nové věci, čerpat inspiraci či se dozvědět zajímavé informace. Inspirace na sociálních sítích představuje pro participanty velmi důležitou součást trávení volného času. Někteří tam hledají inspiraci pro vaření, jiní na cvičení či nové triky na kolech. Participanti na sociálních sítích hledají také styly oblékání či zdravý životní styl. Některým slouží také jako zdroj pro učení nových věcí včetně jazyků. V tomto kontextu vnímají participanti sociální sítě pozitivně a jsou pro ně velmi důležité.

Jako inspirativní označili někteří participanti například TikTok, který pro ně díky svým videím představuje důležitou součást trávení volného času. Participantka 2 označila TikTok jako platformu, která pro ni poskytuje nejvíce inspirace. *„Ten TikTok, já tam hlavně hledám inspiraci, co bych tak mohla vyrobit nebo takový věci nebo třeba co ušít.“* U participantů byla velmi zřetelná rovněž touha po zajímavých informacích, které si zvykli hledat právě na sociálních sítích. Inspiraci či zajímavosti na TikToku hledá například participantka 3. *„Na TikToku najdu zajímavosti, jak se vaří, zabijím volný čas.“* Díky obrovské škále možností jsou sociální sítě pro participanty také místem, kde mohou sledovat nepřeberné množství stylů a inspirací pro oblékání, zdravý životní styl či zařizování domácnosti nebo pokojů. Pro participanty jsou sociální sítě zároveň studnou inspirace na vaření, nové recepty nebo domácí cvičení. Inspiraci v kuchyni, styl oblékání či cvičení vyhledává na sociálních sítích také participantka 6. *„No tak jakože já sleduju lidi, u kterých se mi líbí, co třeba dělají a třeba u té Šárky, ona si třeba zařizovala byt, tak si dávala, jak ho měnila a mně se líbilo, jak si ho zařizovala, že to je i třeba inspirace nebo se dívám, jak*

někdo cvičí nebo i třeba jídlo, protože to je dobrá inspirace nebo sleduju i co třeba nosí a takhle.“

Zajímavosti, které může zjistit na sociálních sítích, vnímá jako přínosné participantka 4, která uvedla, že primární funkcí videí, které sleduje, je zábava nebo právě zjištění zajímavostí. Pozitivní aspekt vidí také v tom, že influenceři přidávají videa z dovolených a cest, která mohou pro ostatní sloužit jako další inspirace a zdroj pozoruhodných informací, které jsou podle participantky zajímavé.

Díky učení nových věcí vnímají participant sociální sítě velmi pozitivně. Zdůrazňují převážně uživatele, kteří jsou nějakým způsobem pro ostatní přínosní. Možnost naučit se na sociálních sítích něco nového vyzdvihuje participant 5, který se díky videím na sociálních sítích naučil například nové triky na kole. *„Od nich jsem se naučil i víceméně nějaký triky, protože oni učí přímo ty děti, takže to je dobrý.“*

7 Nebezpečí na sociálních sítích

Všichni participanti si uvědomují, že sociální sítě nejsou zcela bezpečným místem. Vnímají možné nebezpečí a uvědomují si případné následky. Často svoji aktivitu přizpůsobují dřívějším zkušenostem a mají na paměti možné nástrahy. Je pro ně rovněž důležité o rizicích mluvit a být na ně připraveni. Sociální sítě vnímají jako místo, kde je může kontaktovat kdokoliv na světě a z dřívějších zkušeností vyhodnocují některou komunikaci za rizikovou. Pokud participanty kontaktuje neznámý člověk, tak ve většině případů dotyčného zablokují a další komunikaci zavrhnou. Za nebezpečné nejčastěji považují možné vylákání peněz, ukradení účtu, obtěžování, posílání nevhodných fotografií či rovněž nepříjemné konverzace, které mohou vést k vydírání. Někteří participanti považují za nejvíce nebezpečné možné podvody či kontakt cizím člověkem.

Rozdílné vnímání nebezpečí sociálních sítí představují například participantky 3 a 7, které cítí, že hrozby sítí způsobují především psychické problémy jejich uživatelů. Podle jejich názoru negativní komentáře zapříčiňují to, že se uživatelé cítí nepříjemně a mohou rovněž způsobit dlouhodobé následky. Participantka 3 nad možnými důsledky nepříjemných komentářů často přemýšlí. „*Většinou si tam lidé nadávají a mají narážky, někdo natočí video podle sebe a někomu se to nelíbí a pak začne psát negativní komentáře a nějaký chlap nebo holka napíše hnusné komentáře o tom, jak vypadá a ona může přestat jíst, cítit se špatně.*”

Za nebezpečnou považují participanti také anonymitu uživatelů, která může vést k neopatrnému chování a dalším rizikům. To, že se za účty na sociálních sítích mohou skrývat nebezpeční lidé, si participanti uvědomují a přizpůsobují tomu také svoji komunikaci. Kontakt s člověkem, který se jim nějakým způsobem nezdá, vnímají jako rizikový. Anonymitu uživatelů označil za nebezpečnou například participant 5. „*Tak když jako nevím, kdo to třeba je, tak jsem slyšel nějaký ty věci, že jako někdo vydíral nějakou tu holku přes nějaký ty aplikace, ať pošle něco, holka to poslala, on jí vydíral, že to zveřejní, takže ona pořád musela posílat, tak to jsem jako viděl nějaký tyhle věci.*“

Sociální sítě jsou spojeny s možností, že uživatele může kontaktovat kdokoliv na světě, v některých participantech však tento fakt vyvolává nepříjemné pocity, často kvůli kontaktu cizími lidmi cítí strach či nepříjemné pocity. Tyto dojmy se však se získáváním zkušeností zlepšují. Pozitivní efekt má na zúčastněné žáky také mluvení o těchto problémech či možnost jít pro radu za rodiči, učiteli, kamarády či sourozenci. Jak uvedla participantka 7, možné hrozby v ní však stále vyvolávají vlnu negativních dojmů. „*Nejhorší je, když mám třeba žádosti o zprávy, když mi tam vyjede skupina, kde jsou třeba nahý paní. A to je strašný*”

a vím, že to má skoro každéj takhle a nevím. Mně se to vůbec nelíbí, takže za mě je to strašně takový, že prostě bych ty lidi, co to dělají, blokla, jako kdybych byla tvůrce Instagramu. Je to hrozný prostě.“

Sociální sítě představují pro participanty také místo, kde může docházet k podvodům, kterých si jsou dobře vědomi. Možné nástrahy vnímají jako rizikové, a proto se jim snaží vyhýbat. Při tom často využívají svých dřívějších zkušeností. To, že může na všech sociálních sítích docházet ke klamům, si uvědomuje také participantka 1, která však s různými platformami nemá příliš zkušeností. O rizicích se dozvídá spíše z doslechu, ale možné hrozby si uvědomuje a má na paměti, co se může stát. *„Já jsem slyšela, že přes Instagram můžou být nějaký podvody, že tě tam vyzývají abys poslal svoje telefonní číslo, že tam mají nějakou soutěž. A všude můžou být podvody, takže tak.“*

Žáci zapojení do rozhovorů vnímají rovněž možná rizika plynoucí z aktivity na sociálních sítích. Za rizikový faktor těchto platform považují zveřejnění fotek či videí, které mohou obsahovat citlivé informace a ty mohou být podle nich dále zneužity. V tomto kontextu označili participanti jako nebezpečnou sociální síť BeReal, kterou vnímají jako rizikovou z hlediska zneužití informací z příspěvků. Na nebezpečí BeRealu upozornila participantka 4. *„Slyšela jsem, že BeReal je nebezpečnej, že když se tam přidají fotky, tak prej zmizí až za 30 let a že dítě může ofotit rodičům třeba nějakou smlouvu.“* BeReal připomněla také participantka 6, která zároveň vnímá možné nebezpečí ze zveřejněného místa pořízení příspěvků. Sdílení polohy participanti obecně považují jako velmi rizikové. *„BeReal, jakože tam by někdo mohl dát něco, co tam jako ani nechtěl dát, ale třeba to tam jde nějak vidět, protože já vím, že to jde poslat jen svým přátelům, ale jde to i zveřejnit a když jsem ho měla, tak jsem to projížděla a tam je napsaný vždycky i místo, kde to ten člověk vyfotil, a to mi přijde už jako moc, a hlavně si to nějak ten BeReal ukládá nebo něco takovýho, takže mi to přišlo jako takový špatný ten BeReal.“* O rizicích BeRealu se participanti často dozvídají z jiných sociálních sítí, například z TikToku. Kvůli možnému vyfocení citlivých informací a strachu z toho, co by tím mohli způsobit, se participanti BeRealu raději vyhýbají. Z celkového dojmu tuto sociální síť, která je založena na autenticitě, vnímají negativně. Záporně vnímá BeReal také participantka 2. *„Já nemám ráda ten BeReal postě, já to beru, jakože je to hodně špatný podle mě, protože tam se můžou vyfotit třeba nějaký dokumenty a tak, tak to nemám kvůli tomu ráda.“*

Přestože platformy, které participanti označili za rizikové, používají, tak si uvědomují, že informace, které tam sdílí, nemusí být zcela v bezpečí. Kromě BeRealu však

opatrnost vzbuzují také jiné sociální sítě. Za nebezpečnou sociální síť označil participant 5 například také TikTok, který v něm vyvolává obzřetnost. *„Podle mě ten TikTok nejvíc, že nevím, kdo mi to říkal, ale že to je čínská apka a že má zapsaný jako věci někde, tak jsem tomu možná trošku věřil a myslím, že to je celkově takový jako nejvíc nebezpečný.“*

Pro zúčastněné žáky představuje možné hrozby rovněž zveřejnění polohy pořízeného příspěvku. Toto riziko mají participanti na paměti a vnímají ho jako velmi nebezpečné. Jako další možné riziko vnímá zaplout polohu například participantka 7, která připouští, že může vést dokonce ke stalkingu. Díky tomu, že si však tento fakt uvědomuje, tak je vůči přenosům polohy rozvážná. Zároveň ale konstatovala, že ostatní vrstevníci sdílení polohy běžně využívají. Na otázku, které sociální sítě vnímá jako rizikové, odpověděla mimo jiné: *„Snapchat za mě skrz to, když máš zaplout polohu, což je taky blbý, protože tě může někdo stalkovat, takže já moc nemám polohu zaplout, ale mých spoustu kamarádů jo.“*

Na participanty má celkově velký vliv také to, když je někdo na možná rizika upozorní a probere s nimi možné následky. Důležitá je pro ně rovněž předešlá zkušenost, kvůli které se necítili na sítích bezpečně. Jak uvedla participantka 7, často si také uvědomují, že s momentem, kdy začnou používat sociální sítě, tak automaticky vznikají potenciální rizika. *„Každý člověk může mít, když má ty sítě, tak každý člověk na mobilu, může mít nějaký problém a jako ani o tom neví, ale pak se to může časem ukázat, takže si myslím, že asi ten, kdo má jakoukoliv síť, tak je v ohrožení. Že prostě člověk se tomu nevyhne.“*

Za možná rizika sociálních sítí vnímají zapojení žáci také možnost kyberšikany, která je podle jejich názoru velmi nebezpečná také z toho důvodu, že si pachatel přes zprávy a sociální sítě může dovolit daleko více než v reálném životě. Kyberšikanu vnímají jako ohrožující také z toho důvodu, že by se mohla odrážet i na celkovém kolektivu ve třídě. Z rozhovorů rovněž vyplývalo, že participanti si jsou dobře vědomi toho, jak dokážou být ostatní vrstevníci zlí a kvůli možným útokům raději upravují svoji aktivitu online a osobní příspěvky z tohoto důvodu nepřidávají.

Někteří žáci si uvědomují také možné riziko sextingu, které děti vede k opatrnosti. Tento fenomén si uvědomuje zejména participantka 4, která vnímá sociální sítě jako prostředí, kde může dojít k nechtěnému šíření intimních fotografií. Díky tomu, že o případech sextingu ví, tak si je dobře vědoma možných rizik, která z něj plynou. *„Hodně lidí si teď třeba posílá nahý fotky a že když ten člověk zmanipuluje toho druhýho, že to pošle potom, že to může poslat rodičům nebo do školy a tak.“*

Participant si jsou rovněž vědomi, že sociální sítě mohou být zdrojem psychických problémů jejich uživatelů. Ať už se jedná o problémy s příjmem potravy či strachu z kontaktu s cizím člověkem, participant tyto negativní dopady registrují. Tento důsledek digitálních médií vnímají jako velmi rizikový, ale zároveň si uvědomují, že za dokonalým životem lidí na sociálních sítích často stojí photoshopy či plastické operace. Sociální sítě jako prostředí, kvůli kterému mohou vzniknout psychické problémy uživatelů, vnímá zejména participantka 3. „*Většinou si tam lidé nadávají a mají narážky, někdo natočí video podle sebe a někomu se to nelíbí a pak začne psát negativní komentáře a nějaký chlap nebo holka napíše hnusné komentáře o tom, jak vypadá a ona může přestat jíst, cítit se špatně.*“ Tato participantka vnímá některou komunikaci jako hraniční a uvědomuje si, že oběti nemusejí negativní ohlasy na sociálních sítích zvládnout, což podle ní může vést až k sebepoškození či dokonce k sebevraždě.

Participant sociální sítě vnímají také jako místo, kde spolužáci, kteří chtějí být středem pozornosti, ventilují své názory, které jsou buď negativní nebo posměšné. Jejich chování v prostředí sítí je participantům nepříjemné také kvůli tomu, že po přidání jakéhokoliv příspěvku je následující den ve škole středem pozornosti a výraznější spolužáci ho komentují či zesměšňují. Kvůli tomu se někteří participant na sítích necítí sami sebou a jsou jim komentáře ostatních spolužáků nepříjemné. Tato skutečnost často také ovlivňuje jejich chuť k tomu přidat nový příspěvek, a protože na sebe nechtějí upozorňovat, tak ho většinou raději nezveřejní.

7.1 Blokování ostatních uživatelů

Z rozhovorů s participanty rovněž vyplývá, že jsou při svém působení na sociálních sítích opatrní. Zúčastnění žáci velmi často využívají možnost blokování podezřelých uživatelů sociálních sítí, které neznají osobně nebo se jim nějakým způsobem nelíbí. Tuto možnost vnímají jako nejbezpečnější možnou volbu a cítí se díky ní jistější. Všichni participant se shodli na tom, že se jim velmi často stává, že je chce kontaktovat či je začít sledovat cizí člověk, kterého neznají. Díky prevenci a dobrému srozumění s tímto fenoménem však ve většině případů ví, jak se mají správně zachovat a uvědomují si možné hrozby. Participantka 7 uvedla: „*Když mě někdo začne sledovat, koho já neznám, tak většinou si ho jako odeberu a bloknou, aby mě jako znova nesledoval.*“ Blokování neznámých uživatelů je mezi zapojenými žáky velmi rozšířené, podobně reagovala také participantka 4:

„Třeba na Instagramu, když mi někdo napíše, tak já si ho hned blokuju, když ho neznám toho člověka.“

U některých participantů hraje důležitou roli sourozenci, za kterými mohou v případě potřeby jít a požádat je o radu ohledně sociálních sítí. Negativní pocity měli žáci zejména z první zkušenosti z kontaktu s cizím člověkem, když ještě nevěděli, jak se mohou proti lidem, kteří jim jsou nepříjemní, bránit. Participantů se se začátkem používání sociálních sítí a prvními kontakty s cizími lidmi cítili nekomfortně a pociťovali také strach, který je během poznávání neznámého doprovázel. Ochota sourozenců participantům pomoci však vede k ujištění a k lepším pocitům zapojených žáků.

7.2 Soukromý účet

Kvůli možnému kontaktování či sledování cizími lidmi se participantů často rozhodují pro přepnutí veřejného účtu do soukromého. Jako hlavní důvod vnímají možnost sami rozhodnout, zda je daný člověk může sledovat či nikoliv. Rozhodnutí pro tento typ účtu většinou provádí na základě předešlých prožitků. Špatnou zkušenost s otevřeným účtem má například participantka 2, která možnost soukromého účtu vnímá jako velmi důležitou a cítí se díky němu bezpečněji. *„Mně tam psali cizí lidi, já už si je ale blokuju, já už mám teď soukromej účet, a protože to mi tam fakt psalo hrozně moc lidí, hrozně moc hnusný zprávy.“*

Negativní dojmy z kontaktování cizím člověkem jsou rovněž běžnou součástí života participantů na sociálních sítích, kteří kvůli této možnosti zažívají smíšené či dokonce nepříjemné pocity. Smíšené pocity vnímá například participantka 6. *„No, jakože je to taky takový divný, že to je takový otevřený, že každej může napsat komukoliv, chápu, že třeba těm influencerům někdo píše, ale že by někdo napsal mě, to už je takový otevřený a že mi může napsat kdokoliv, jako můžu to ignorovat, ale kdokoliv mi může něco poslat a takhle.“*

8 Prevence vedoucí k opatrnosti

U participantů bylo zřejmé, že na chování v prostředí internetu má velký vliv prevence bezpečnosti na sociálních sítích, ať už se jedná o prevenci ve škole nebo v rodině. Pokud participanti nejsou na možné nebezpečné situace připraveni, cítí se při prvotní zkušenosti nepříjemně a vyvolává to v nich pocit strachu. Výrazný vliv měl na participanty rovněž dokument V síti, který zapůsobil zejména na participantku 6. Také díky dokumentu participantka vnímá sociální síť jako možnou hrozbu sexuálních predátorů a v komunikaci s cizími lidmi je proto obezřetná. *„No bylo to jako šílený, že tam prej byl i nějaký vedoucí tábora, to je jako strašný, že takový lidi třeba vedou tábor, že to bylo fakt jako šílený. A já bych se cítila jako špatně, že s tímhle si píšu, že jako co to je. A proto si s nikým nepíšu. S nikým bych si takhle nepsala.“*

Participantů prevenci o bezpečnosti online vnímají jako velmi důležitou. Z vlastních zkušeností ví, že když se sociálními sítěmi jedinec začíná, tak je velmi důležité, aby věděl základní kroky bezpečného chování a také možná rizika, která mohou na sítích nastat. Podobně o hrozbách přemýšlí například participantka 6. *„No jako mohlo by se o tom víc mluvit. Myslím šestáci, to řeší někdy na začátku školního roku, protože jsou ve věku, kdy začínají, ale co si já pamatuju, tak jsme to moc nerozebírali. Někteří se pořád chovají tak hodně otevřeně k některým neznámým lidem, ani neví, kdo to je a píšou si s něma a ten člověk po nich chce fotku, tak pošle fotku, jako ne nahou, ale třeba obličej, to já bych jakože neposlala.“* Podle participantů je klíčové o rizicích přemýšlet a mít na paměti možné hrozby. Důležitá je také připravenost a vědomí, že se mají v případě potřeby na koho se obrátit. Takto nad sítěmi přemýšlí například participantka 3. *„Jako zamyslím se nad tím, ale když vím, co mám dělat, aby se nic takového nestalo, tak je to v pohodě.“*

9 Kyberšikana ve škole

Pro participanty představuje jedno z největších rizik sociálních sítí právě kyberšikana, kterou vnímají jako nepříjemnou součást digitálních médií. Většina participantů má s kyberšikanou vlastní zkušenost, a proto si uvědomují hrozby, které s ní jsou spojené. Kyberšikana je problém, kvůli kterému se zúčastnění žáci na sociálních sítích cítí nepříjemně a vnímají negativní pocity. Tento fenomén v prostředí sociálních sítí navíc často vede k dalšímu ubližování tváří v tvář ve škole či ve třídě.

9.1 Pachatelé kyberšikany

Participant z vlastní zkušenosti vnímají sociální sítě jako mocný nástroj, který může jeho uživatelům velmi ublížit. Někteří se dokonce sami setkali s tím, že se stali pachateli a vědomě oběti v online prostředí ubližovali. Vzhledem k tomu, že se jedná o participanty ve stejné třídě, setkali se většinou se stejným případem kyberšikany.

Čtyři participanti se nějakou formou zúčastnili kyberšikany spolužačky v 6. třídě, když žáci založili skupinu na WhatsAppu, kde za zády oběti dotyčnou pomlouvali a šířili její trapné fotografie. Zkušenost s kyberšikanou vnímají participanti negativně, někteří dokonce odsuzují své chování. Participantka 1 se do konverzace sice nezapojila, ale byla její součástí pasivně. Díky této zkušenosti ví, čeho jsou ostatní uživatelé sociálních sítí schopni a je si vědoma rovněž možných následků. *„Minulej rok celá naše třída kyberšikanovala jednu holku. Povíдали jsme si o ní za jejími zády, poněvadž měla něco s nohou a jako by strašně dlouho nebyla ve škole. Takže tak. A myslím, že jsme to vyřešili docela dobře potom. Ted' už jsme zase všichni přátelé.“* Zpětně své zapojení do této skupiny participanti ve většině případů litují a soucítí s obětí. Participanti si dobře uvědomují nebezpečí, které kyberšikana představuje. Participantka 1 vnímá také to, že ne se všemi se musí kamarádit, ale nikdo by neměl být terčem urážek či posměchu. *„Já jsem se do toho moc nezapojovala, jinak asi chudák holka. Jako by nejsme kamarádky, ale nikdo by neměl být šikanovanej.“*

Svoji zkušenost s kyberšikanou spolužačky má také participantka 2, která byla více v centru dění než ostatní participanti. Celou tuto zkušenost však vnímá negativně a lituje svého zapojení. Díky této zkušenosti pochopila, jak je snadné někomu ublížit. *„Jakože asi před rokem tady byla věc, že se proti jedné kámošce spikly tři třídy a já jsem byla mezi něma, to nevím, co mě napadlo, a že jsme prostě založili skupinu a tam se právě psaly věci takový různý, protože ona nemohla chodit a měla něco s kyčlí no a tak se tam řešilo, to si pamatuju,*

že jsem byla v ředitelně a řešilo se tam to, že jsem se fakt zapojila i do té kyberšikany a to mě moc mrzí do teďka a hrozně se to řešilo a je mi té holčiny fakt líto, ale já jsem se ji pak hned omluvila a ona řekla jo v pohodě a teď už jsme fakt dobrý kámošky.“ Svě činy si uvědomovala i v průběhu kyberšikany, ale ze strachu vzepřít se ostatním pachatelům zůstala v pozadí a dotyčné oběti se nezastala. Za své chování se však styděla a celá situace jí byla líto. „No, bylo to hodně špatný, já jsem věděla, že to dělám špatně a že té holčině ubližuju, ale prostě nemohla jsem se jim vzepřít, protože pak by zas říkali, že jim ničím zábavu a takový věci. Jakože pak jsem se za to hrozně styděla, že jsem tam taky byla a že jsem se do toho zapojila a fakt mi ji bylo hrozně líto.“

Součástí skupiny na WhatsAppu, kde došlo ke kyberšikaně byla také participantka 3, která celou událost vnímala negativně, protože je kamarádkou oběti. Situace, kdy byli ostatní spolužáci na kamarádku zlí, jí byla velmi líto. *„To tady bylo už, byla jsem součástí, já jsem to nedělala, ale moji nejlepší kamarádku v 6. třídě. Ráno se skupina utvořila a večer se smazala, za tu dobu tam bylo přes 1800 zpráv, kde ji pomlouvali i lidi, se kterými se bavila, já jsem se nezapojovala, protože jsem nevěděla o co se jedná. Pak to řešila i učitelka a ředitelka.“*

Silné emoce tato kyberšikana vyvolala také v participantce 6, která se ve skupině cítila nepříjemně. Celou událost vnímala tak, že se o lidech, kteří byli v centru dění dozvěděla podstatné informace, a proto si na ně nyní dává větší pozor. Situace v ní vyvolala smíšené pocity, protože i přesto, že připustila, že oběť nebyla nijak oblíbená, tak celou konverzaci vnímala, že porušuje všechny hranice. Tato kyberšikana měla podle participantky 6 vliv také na třídní učitelku, která ji nesla velmi těžce. Tato participantka rovněž projevila soucit s obětí, kterou kyberšikana velmi zasáhla. *„A taky vím, že ona to pak špatně nesla, že se i rozbrečela ve škole, že to pro ni bylo takový těžký, já bych brečela taky, když bych tohle zjistila.“*

9.2 Oběti kyberšikany

Někteří participanti se s kyberšikanou setkali také v pozici šikanovaných. V dotyčných obětech to vyvolává pocity smutku a zároveň také naštvání či beznadějí. Participant, kteří se stali na sociálních sítích obětí kyberšikany, mají strach zveřejnit fotografii a kvůli možnému posměchu dokonce upravují svoji aktivitu, aby nebyli cílem urážek a zesměšňování.

Jako terč posměchu ostatních spolužáků vnímá participantka 2 svůj styl oblékání, kvůli kterému cítí smutek a bezmoc. Kvůli častým urážkám vnímá sociální sítě jako místo, kde ji ostatní uživatelé ubližují a cítí se zranitelná. V online prostředí se proto necítí komfortně a má strach z toho, čeho jsou ostatní schopni. „*No, bylo mi z toho smutno. Já mám trošku jiné styl oblečení, teď jsem oblečená úplně normálně, ale normálně mám úplně jiné styl oblečení než všichni ostatní a všichni mě za to hrozně nemají rádi anebo se mi za to posmívají, takže to není úplně příjemný.*“ Participantka má zároveň pocit že na sociálních sítích, zejména na Instagramu a také na TikToku, kde svoji aktivitu kvůli posmívání musela dokonce přerušit, je šikana ostatních spolužáků horší než ve třídě. Urážky, které musí snášet na sociálních sítích, se však často přesunou rovněž do prostředí školního kolektivu nebo se dokonce po čase opakují. „*Na sítích je to mnohem horší, ale pak i v té škole, tam je to taky hodně.*“ Participantka se sama snaží s touto situací bojovat a připravit se na zesměšňování od spolužáků dopředu. Stále však vnímá, jakou mají pomluvy na sociálních sítích váhu a sama má obavy z toho, jak bude kyberšikana postupovat. „*No mám z toho strach a je mi to líto. Nebo pak i kámošky, že třeba jedna řekla, že tady ta je špatná, tak teďka už se s ní nikdo nebavil, a tak to mi přijde taky špatný, i když je to úplně super holka, tak jenom, že ji tam někdo na Instagramu řekl, že je špatná.*“

Zúčastnění žáci cítí, že mohou být kvůli aktivitě na sociálních sítích terčem posměchu ostatních spolužáků. Kvůli strachu z reakcí svoji aktivitu často omezují. Participant si jsou rovněž vědomi, jaké důsledky mohou jejich příspěvky mít. Strach z reakcí spolužáků pociťuje také participantka 3: „*Když přidám fotku s kamarádkou, když je to hezký, tak to tam dáme, ale ze začátku se bojíme hnusných názorů, třeba spolužáků, kteří jsou schopni všeho, nebo když přijdeme do školy, tak budou fotku pořád ukazovat, ale většinou tam jsou pozitivní komentáře. Spíš žádný špatný komentář.*“ Kvůli předešlé zkušenosti je participantka více opatrná a před přidáním nového příspěvku na sociální sítě cítí nepříjemné pocity. Má strach také z toho, jak na příspěvek zareagují ostatní spolužáci. Někdy přidává také příspěvky s kamarádkou a připouští, že kvůli jejímu strachu z reakcí většinou kamarádka zablokuje negativní komentáře, než si je participantka 3 stihne sama přečíst.

Někteří participanté mají zkušenost také s tím, že je někdo na sociálních sítích pomlouvá za jejich zády, což v nich vyvolává pocity smutku a lítosti. Pomluvy na sítích mají u participantů navíc většinou dopad i v reálném životě. S pomlouváním má zkušenost také participantka 4. Kvůli tomu, že o ní dvě bývalé spolužačky šířily pomluvy za jejími zády cítí lítost a celá situace ji mrzí zejména kvůli tomu, že si myslela, že jsou blízké kamarádky.

Kvůli tomuto ublížení cítí zradu a sociální sítě proto vnímá jako místo, kde jí ostatní mohou poškodit. „*Bylo mi to líto, protože si hrála na nejlepší kamarádku a pak psala tohle, takže mě to mrzelo.*“ S celou situací má zkušenost na sítích, ale i v reálném životě. „*Dělo se to na sítích i normálně, pomlouvala i za zády, ale to bylo zase na internetu, kde si psala s někým jiným a ten člověk mi to potom poslal jako screenshot té zprávy.*“

9.3 Příspěvky rodičů terčem posměchu

Také příspěvky dospělých mohou napáchat v kolektivu dětí velké problémy. Kvůli některým zveřejněným fotografiím či videům rodičů participanti cítí negativní pocity a má to vliv rovněž na jejich chování. Dva participanti se setkali s kyberšikanou kvůli fotografiím, na kterých figurují a které sdílí rodič či jiný dospělý. Vlivem zveřejněných příspěvků se cítí špatně a bojí se reakcí ostatních spolužáků, kteří se jim opakovaně za tyto příspěvky posmívají. Opovržení ostatních má vliv na psychiku participantů, kteří si často myslí, že tato situace nemá řešení a navíc cítí, že nemají nikoho, kdo by jim mohl pomoci.

Participant 5 je terčem posměchu spolužáků kvůli videu, které na YouTube zveřejnil jeho otec. Na videu hraje se svojí spolužačkou na hudební nástroj a oba připouští, že se jim vystoupení nepovedlo, a proto jim je nepříjemné, že je video veřejně dostupné na YouTube. Spolužačkou, která také figuruje na videu, je participantka 2. Kvůli tomuto videu se cítí smutná a také v beznadějně situaci, protože video je stále dostupné a je opakovaně terčem posměchu. „*Já hraju na hudební nástroj a já jsem hrála s jedním spolužákem a nám se to nějak nepovedlo a jeho táta to dal na YouTube a teď si z toho ostatní pořád dělají srandu.*“ Kvůli videu má strach, kdy to ostatní spolužáci opět vytáhnou a budou si z ní dělat legraci.

Participant 5 má však s posmíváním vzhledem k videím, které zveřejní jeho otec více problémů, kvůli kterým cítí naštvaní. Posmívání ostatních spolužáků dokonce vyhnalo participanta k agresivnímu chování. „*On to ukazoval všem, že za někým došel, ukázal, oni se posmívali a tak. Teď už jsem se fakt naštvál, tak jsem mu hodil s telefonem, protože už to bylo třeba tři hodiny, že jsem ho poslouchal, jak se mi směje a už jsem na to neměl náladu, tak pak přestal, takže to ve mně vyvolalo agresi.*“ Kvůli posmívání za videa však cítí také smutek a strach z toho, že se chování spolužáků bude znovu opakovat. „*Já se pořád bojím toho taťkovyho YouTube, že to někdo zase využije proti mně a bude se mi smát za to, tak to pořád mám takový v hlavě.*“ Vinou posmívání cítí beznaděj a zároveň zranitelnost, protože jeho otec s videi nechce nic dělat a spolužáci zároveň nereagují na jeho prosbu, ať se mu za

tato videa neposmívají. Kvůli nevyslechnutí jeho proseb však cítí, že s touto situací nic nezmůže, a proto se snaží na tyto urážky a posměch zvyknout a přizpůsobit se. „*Já už to teď neřeším, je to veřejný a já s tím nic neudělám. Já jsem toho borca i poprosil, ať toho nechá, jestli mě potřebuje ztrapnit, tak na mě nemusí vytahovat minulost, ale on to stejně furt dělá, takže s tím už nic neudělám.*“

9.4 Nechtěné focení a následné šíření

Participantů se setkávají rovněž s nechtěným focením, které následně vede k šíření těchto fotografií. Kvůli tomuto nežádoucímu rozesílání fotek se participantů cítí zranitelní a smutní. Spolužáci, kteří jsou za zveřejňování dotyčných fotek zodpovědní, jsou navíc k prosbám o smazání lhostejní. Kvůli nulové odezvě od pachatelů se s focením a následným zveřejňováním participantů smířili a navzdory tomu, že se jim to nelíbí, tak situaci přijali, protože si myslí, že s tím nejde nic dělat. Svoji zkušenost sdílela například participantka 2: „*Oni tam třeba přidávají, třeba na tom Snapchatu, že mě vyfotí a já jim řeknu nechci to tam přidat, ale oni to tam stejně dají, tak to už se mi nechce řešit tady toto.*“ Kvůli bezmoci a nedostatku zastání u rodičů byla nucena přestat tuto situaci dál řešit. První měsíc, kdy k focení docházelo, byla z této skutečnosti velmi smutná a snažila se ji řešit. „*Rodiče mi řekli, ať si to vyřeším sama, tak pak už jsem se na to vykašlala.*“ Kvůli nechtěnému focení a následnému zveřejňování se někteří participantů cítí také naštvání, protože vnímají, že se tímto příspěvkem nemohou nic dělat.

9.5 Pozitivní pocity ze zveřejněných fotek

V některých participantech však převládají také pozitivní pocity ze zveřejněných fotek svými spolužáky, na kterých figurují. Znamená to pro ně důkaz dotyčných kamarádů, že jim na participantech záleží. Zveřejnění takové fotografie v nich vyvolává radost a pocit štěstí. Tyto pozitivní dojmy vzbuzují zveřejněné fotografie například u participantky 7. „*No tak je to takový pro mě hezký a tím si myslím, že ten člověk mě má rád.*“

10 Komunikace s cizími osobami

Jednou z hlavních funkcí sociálních sítí je také komunikace s ostatními uživateli. Tato funkce však v sobě nese také možné kontaktování cizími osobami, což v participantech mnohdy vyvolává nepříjemné pocity. Možnost být kontaktován cizí osobou je pro zapojené žáky běžnou součástí života na sociálních sítích. Bez dřívější zkušenosti je to však většinou vystrašilo a vyvolalo nepříjemné pocity. Někteří participanti dokonce uvedli, že byl kontakt cizími lidmi tak častý a nepříjemný, až byli nuceni přejít do soukromého účtu či k blokaci konkrétních uživatelů. S komunikací s neznámými lidmi se participanti setkávají zejména u svých kamarádů, kteří se jim se svými zážitky svěřují. Tato komunikace v nich vyvolává zvláštní pocity a uvědomují si, že ně každá osoba na sociálních sítích se vydává za sebe samu a že na druhé straně počítače či mobilního telefonu může být úplně někdo jiný. Díky těmto zkušenostem ostatních kamarádů s nástrahami, která komunikace s cizími uživateli přináší, si participanti dávají větší pozor a neznámé uživatele si ověřují. U některých participantů dokonce převládá strach o své blízké kamarády či sourozence, o kterých ví, že jsou s cizími lidmi ve spojení.

10.1 Setkání

Při rozhovorech s participanty byla předmětem probíraných témat rovněž osobní schůzka s cizím člověkem. Díky dobré informovanosti a připravenosti však byla zkušenost participantů pozitivní. Při tomto tématu se také ověřilo, že srozumění s možnými nástrahami vede k větší obezřetnosti participantů. Participanti se však setkali také s tím, že zkušenost s osobním setkáním může být i negativní. Osobní zkušenost se schůzkou má participantka 3, která díky dřívější špatné zkušenosti kamarádky vzala na první setkání další osobu. Díky této zkušenosti vnímá možné nástrahy a dává si na cizí lidi na sociálních sítích pozor. Dříve než přistoupí na osobní schůzku, se snaží si neznámého člověka prověřit. „*Kamarádka si psala s mladým klukem, ale mladý nebyl, měla se s ním sejít a na to místo přijelo auto, dodávka, a musela jít rychle pryč, že tam vylezl starší pán, který se za mladého kluka vydával, ale naštěstí tam byli lidi, kteří zahráli její známé.*”

Díky negativním zkušenostem, o kterých se mezi lidmi mluví, si participanti možné nástrahy dobře uvědomují a jsou vůči cizím lidem obezřetní. Důležitou roli zde hrají také sourozenci, kteří s participanty své zážitky sdílí a tím je na dané situace také připravují. Podobně nad hrozbami osobního setkání přemýšlí také participantka 4. „*Bavila se (sestra)*

o tom se mnou párkrát. Na to první setkání si brala druhou sestru, aby ji třeba něco neudělal a když zjistila, že je v pohodě, tak už potom ne.”

11 Vliv influencerů

Na participanty má vliv také sledování influencerů či jiných známých osobností. Při sledování těchto uživatelů na sociálních sítích si však uvědomují, že jejich život online se liší od reálného života. U participantek bylo zřejmé, že si uvědomují možné úpravy, plastické operace či photoshop, který influenceři mohou před nahráním příspěvku využívat. Mimo pozitivních vlivů či inspirace však mají influenceři na participanty také negativní vliv v podobě ztráty sebevědomí či nepříjemných pocitů při prohlížení příspěvků těchto uživatelů. Jaký mají influenceři na participanty vliv určuje také to, jaký typ influencerů na digitálních platformách sledují.

11.1 Pozitivní vliv

Pozitivní vliv mají na participanty například influenceři, kteří se snaží nějakým způsobem své sledující vzdělávat či učit nové věci. Přínosný účinek mají například uživatelé, kteří se snaží prezentovat zdravý životní styl včetně fitness motivace. Například v participantovi 5 vyvolávají fitness influenceři pozitivní pocity nebo se jim dokonce chtějí podobat. *„Jo, to je Lišák (Jan Liška), toho taky sleduju, já ještě sleduju hodně ty fitnessáky, toho mám rád, na toho se dívám, to je frajer podle mě.“* Pozitivní motivaci participantům přináší také influenceři, kteří se zaměřují na vaření a sdílí zajímavé recepty či tipy na novou kuchyni.

11.2 Negativní vliv

Ne vždy však influenceři na participanty působí v pozitivním světle. Zapojení žáci si uvědomují, jaký vliv mohou mít známé osobnosti na svoje sledující. Mezi participanty se však odlišovaly pocity, které vlivem sledování influencerů prožívají. V některých žácích influenceři vyvolávají pocit naštvání, protože jejich chování vnímají jako za hranou, a proto je nechtějí podporovat ve formě sledování jejich profilu. Podobně vnímá některé influencersy také participant 5. *„Je strašnej machýrek (Jon Marianek) a občas mě to i štve, když ho vidím, že co máte vy, co máte vy? Já mám toto, mám nejdražší auto, soukromej tryskáč, takže to je strašný.“*

Jiní participanti zase vnímají možné následky příspěvků mnohých influencerů. Uvědomují si, že se některé děti mohou cítit kvůli určitým příspěvkům influencerů

nedostatečné, příliš hubené nebo tlusté či škaredé. Některé příspěvky známých uživatelů v participantech vyvolaly rovněž nepříjemné pocity a cítili se méněcenní. Takto vnímá influencerky zejména participantka 6. „*No někdy mám jakože dny, kdy se cítím fakt jako hnusná a pak vidím, že tam má někdo úžasnou postavu, tak se cítím hůř.*”

U některých participantů převažovalo vnímání prezentace dokonalého těla influencerů jako problémové. Z rozhovorů s participanty vyplynulo, že ideál krásy, který je prezentován influencerky na sociálních sítích, má na zúčastněné žáky velký vliv. Vědomí, že kvůli iluzi dokonalých těl influencerů se mohou někteří uživatelé cítit nedostatečně, bylo mezi participanty velmi rozšířené. U těchto participantů bylo zřejmé, že při popisování možných problémů ostatních uživatelů vzhledem k vyladěným fotkám influencerů, myslí vlastně i na svoje problémy a na své vnímání vlastního těla jako nedokonalého. Nad svým tělem vlivem influencerů přemýšlí například participantka 7. „*Někteří nemají postavu, jakou by si přáli a jsou třeba nad váhově, tak to na ně může působit taky smutně, že chtějí být taky taková a prostě jim to přijde takový smutný. Já jako těm lidem, co se trápí, tak jim držím palce, protože já jsem typ člověka, kterej má problémy s jídlem a furt jsem hubená.*”

Někteří participanté si dokonce uvědomovali, že pocity, které v uživatelích sociálních sítí influencerky vzbuzují mohou být nebezpečné, a kromě negativních pocitů o svém vlastním těle mohou vést například k poruchám příjmu potravy, k sebepoškození či dokonce k sebevraždě.

12 Role rodičů na chování dětí online

Na participanty má celkově velký vliv postoj jejich rodičů k sociálním sítím a ochota řešit s nimi jejich problémy. Pro participanty jsou rodiče důležitou oporou a jejich názor a zkušenosti se sociálními sítěmi na ně mají reálné dopady. Na chování participantů v prostředí sociálních sítí mají vliv také jejich sourozenci, kteří pro ně často bývají oporou a svým způsobem také mentorem, za kterým jdou v případě potřeby pro rady. Velký vliv má na participanty také to, jestli jejich rodiče vnímají sociální síť pozitivně a snaží se se být dítěti nápomocní nebo naopak sociální síť vnímají negativně a mají spíše tendence je dítěti zakazovat či jejich možné následky zlehčovat.

12.1 Autorita a zkušenost

Participant ve většině případů vnímají své rodiče jako autoritu a jejich názory a rady ohledně chování na sociálních sítích berou vážně. Svě rodiče nebo sourozence vnímají jako zkušenější uživatele sociálních sítí a v případě potřeby se na ně obracejí pro rady. Ochota rodičů řešit problémy dětí se sociálními sítěmi vede k navázání důvěry. Participant nad jejich radami uvažují a přemýšlí, často se na základě rad také rozhodují. Důvěrný vztah mezi rodiči a dětmi navozuje ochotu participantů svěřit se jim se svými problémy. Důležitou roli hraje také to, jestli participant používají sociální síť se svolením rodičů nebo to dělají za jejich zády. Stejně nad sítěmi přemýšlí také participantka 7. „*Můj tatka mi říkal, hlavně nezapínej tu polohu, protože on věděl, že mám tyhle ty různé aplikace, protože jsem se vždycky s něma bavila, jestli si to můžu stáhnout nebo ne a můj tatka věděl, že ty aplikace jsou hlavně o poloze, takže říkal, ať tu polohu nezapínám, že to nebezpečný a můžou zjistit IP adresu a nevím, co se může stát, takže jsem typ člověka, co tu polohu vůbec nezapíná.*”

12.2 Sourozenci

Sourozenci hrají důležitou roli v životě participantů na sociálních sítích a mají na ně velký vliv. Často totiž bývají prvními, za kterými jdou v případě potřeby participant pro rady. V případě pozitivního vztahu na ně působí jako důvěryhodní rádci. Blízký vztah sourozenců a jejich ochota řešit problémy participantů napomáhá k tomu, aby byli informováni a připraveni řešit určité situace. V případě potřeby využívá rady sourozence například participantka 4. „*Dřív jsem se bála a nevěděla jsem, co dělat, jak to řešit a tak, tak*

mi sestra pomáhala.” Důvěryhodnost sourozenců vnímají účastníci velmi pozitivně a zároveň si jejich rad váží. Účastníci, kteří však sourozence nemají nebo s ním nemají dobrý vztah, často cítí bezmoc a se svými problémy si neví rady.

Poučení zkušenějších sourozenců je pro účastníky velmi podstatné. Důvěru v nich vzbuzuje také jejich dřívější zkušenost se stejným či podobným problémem a na základě těchto zkušeností účastníci přizpůsobují své další chování online. Když se s účastníky jejich sourozenci baví o vlastních zkušenostech na sociálních sítích, tak to v nich vyvolává pocit, že si navzájem důvěřují a zároveň jejich zážitky berou vážně. Díky sdílení zážitků sourozence se poučila například účastnice 4. *„Jo, bavila se o tom se mnou párkrát. Na to první setkání si brala druhou sestru, aby ji třeba něco neudělal a když zjistila, že je v pohodě, tak už potom ne.“*

12.3 Lhostejnost

Velký vliv má na účastníky také neochota rodičů řešit s nimi jejich potíže se sociálními sítěmi. Kvůli lhostejnosti rodičů mají účastníci pocit, že jejich problémy nemají řešení a musí se s nimi naučit žít. Pro tyto rodiče je běžné, že berou problémy účastníků na lehkou váhu a neberou je příliš vážně. Na účastnících to však zanechává dlouhodobější následky v podobě lhostejnosti ke svým problémům. Odmítavé chování rodičů způsobuje nedůvěru dětí a rovněž vyvolání pocitů, že účastníkovi s problémem nemá kdo pomoci. Odmítavé reakce rodičů rovněž způsobují vzbuzování nejistoty v dalších snahách o řešení problému. Zkušenost účastníků s odmítavou reakcí rodičů způsobuje nedůvěru a ochota svěřit se jim se svými problémy se snižuje.

S lhostejností rodičů má zkušenost například účastnice 2, která od svých příbuzných opakovaně dostává odmítavá stanoviska v prosbách o pomoc se svojí situací na sociálních sítích. *„Já nevím, byla jsem prostě docela naštvaná, tak jsem to řekla rodičům a ti mi řekli řeš si to sama, tak jsem to přestala řešit.“*

Neochota rodičů řešit problémy účastníků v nich vyvolává smutek. I opakované prosby o řešení situace u zapojených žáků často nezpůsobují požadovaný efekt. Účastník 5 se setkal také s tím, že prosby o smazání příspěvků, které jsou terčem posměchu ostatních dětí, rodičem nebyly vyslyšeny. Tento fakt v něm vyvolává smutek z nepochopení a bezmoc. *„Jo, chtěl jsem ať to dá (otec) jako soukromej účet, ale ho sledujou i kamarádi, takže jako on to tam nechá, takže to tam pořád jako je a kdokoliv se na to může zase podívat.“*

13 Agresivita na sociálních sítích

Ve velké míře se účastníci během rozhovorů vyjadřovali také k agresivitě uživatelů na sociálních sítích, která v nich vyvolává pocity znechucení či strachu. Účastníci se vymezovali také ke vznětlivému chování některých uživatelů, které na sociálních sítích často sledují. Agresivita uživatelů však v účastnících vyvolává převážně bojácnost a zdrženlivost. Nepříjemně se vlivem negativity sociálních sítí cítila například účastníčka 4. *“Měla jsem nejdřív strach, aby mi taky někdo nenapsal a nevyhrožoval něčím.”*

Účastníci si všímají také agresivity některých influencerů, která v nich rovněž vyvolává negativní pocity. Ve většině případů se nejprve snaží pochopit, proč se daný influencer chová agresivně a útočí na své sledující, ale ve výsledku toto chování účastníci spíše odsuzují. V tomto kontextu si zapojení žáci všímají také reakcí na některé influenciery, které se jim nelíbí. Účastníci si rovněž uvědomují následky, které mohou nadávky způsobit. Negativity na sociálních sítích si všímá například účastníčka 7. *„Prostě se mi to vůbec nelíbí, když někdo na někoho nadává, hlavně přes ty komentáře nebo přes ty streamy.”*

Účastníci rovněž vnímají, že sociální sítě agresivitu v lidech více vzbuzují a uvědomují si následky, které toto chování může mít na uživatele digitálních médií, které agresivní chování podporují. Účastník 5 dokonce vyzdvihl Clash of the Stars, které vnímá negativně. Účastník má pocit, že sociální sítě tento “souboj” hvězd více vyostřují a tím podněcují lidi k agresivitě. *„Ale poslední dobou mi hodně vadí to Clash of the stars, to je strašná blbost. Oni vezmou nějaký známý lidi, který se spolu budou prát. To je jak kdyby naváděli někoho, ať se pere, to je úplně nelogický, když ví, že se na to dívají ty děti, to nedává smysl.”*

13.1 Negativní komentáře

Nepříjemný pocit vyvolávají v účastnících rovněž negativní komentáře uživatelů sociálních sítí. Když na takové komentáře narazí, tak jsou z toho smutní a vyvolává to v nich nežádoucí emoce. Negativní komentáře bývají také často zdrojem pochybností o vlastních příspěvcích účastníků. Pochybnosti vzhledem k negativním komentářům pociťuje také účastníčka 4. *„Zdá se mi to přehnaný, že to někdo moc řeší, že třeba někdo napíše špatný pravopis a hned mu za to nadávají.”*

Negativní komentáře v participantech vyvolávají také pochybnosti o uživatelích, kteří tyto komentáře píšou. Často nad tím také přemýšlí a uvědomují si, že lidé mohou negativně vyjadřovat také k jejich příspěvkům. Nevraživost uživatelů na sociálních sítích se často dostává také do prostředí školy, kde žáci diskutují nad určitými příspěvky. Participantka 7 rovněž uvedla, že ve třídě se sociální sítě řeší často a nelíbí se jí, jak se o některých příspěvcích spolužáci vyjadřují. *„No já vím, že na Instagramu je NGL, anonymní zprávy, a já vím, že můj bývalej spolužák to tam dal a mu všichni psali hrozně hnusný zprávy a mně se to vůbec jako nelíbilo a řekla jsem si, kdo to jako může psát a jako proč.“*

Diskuze

Hlavním cílem diplomové práce bylo zjistit, jak žáci 7. třídy vnímají bezpečnost na sociálních sítích. V rámci výzkumu jsem se zabývala také výzkumnými podotázkami, které měly odpovědět na to, jak žáci vnímají vliv sociálních sítí na svoji sebehodnotu, jak vnímají rizika kyberšikany, jestli cítí, že je hrozby sociálních sítí přímo ohrožují nebo také, jak vnímají prevenci. Z výsledků fenomenologických rozhovorů se sedmi participanty je zřejmé, že sociální sítě nevnímají jako zcela bezpečné místo, avšak zároveň můžeme vidět rozdíly ve vnímání participantů, kteří mají s negativními fenomény sociálních sítí zkušenost a mezi těmi, kteří o hrozbách pouze slyšeli od kamarádů či jiných uživatelů. Děti, které na vlastní kůži zažily některý z negativních aspektů sociálních sítí, jsou opatrnější a zároveň také zranitelnější. Důležitý výsledek výzkumu je rovněž fakt, že si zapojené děti uvědomují možná rizika a jsou s nimi srozuměny. Klíčová je podle participantů připravenost na nebezpečné situace. Když o určitých hrozbách sociálních sítí ví, tak často také přizpůsobují své aktivity, jsou opatrní a snaží se jim vyhnout.

Velký vliv má na participanty fakt, že jejich připravenost na možné nástrahy znamená pozitivní efekt v rámci bezpečnosti digitálních médií. Děti jsou vlivem připravenosti opatrnější a dávají si na rizika větší pozor. Důležité je pro ně rovněž to, když s nimi o rizicích sociálních sítích mluví rodiče, sourozenci či učitelé. Pocit zastání a pochopení autorit pro participanty v jejich životě online hraje důležitou roli. Pokud cítí, že na problémy nejsou sami, tak je to pozitivně ovlivňuje při jejich chování online. Jedno z hlavních zjištění diplomové práce představuje také fakt, že sociální sítě jsou předmětem pozornosti rovněž v prostředí školy, kdy se kyberšikana často překlápá do klasické šikany tváří v tvář. Participanti mají vlastní zkušenost, že problémy, které musí řešit online následně přerůstají také ve slovní urážky a zesměšňování. Strach z reakcí na svůj online příspěvek však nemají jen participanti, kteří mají s kyberšikanou zkušenost, ale také žáci, kteří se s ní nikdy nesetkali, přesto v nich pocit strachu z reakcí spolužáků převládá. Největší starosti participantům způsobují uživatelé, většinou spolužáci, kteří se jim z nějakého důvodu posmívají za jejich příspěvky na sociálních sítích, tento fakt v nich vzbuzuje pochybnosti o sobě samém, a hlavně strach či zranitelnost. V některých participantech posmívání vzbuzuje rovněž agresivní chování. O zapojených žácích lze rovněž obecně říci, že z cizích lidí na sociálních sítích většinou nemají strach a kontakt s neznámými lidmi berou jako jejich součást, která je pro online prostředí přirozená a nelze se jí vyhnout. Participanti vnímají také

negativitu uživatelů sociálních sítí, ať už to jsou hanebné komentáře nebo nepříjemné reakce některých uživatelů, vzbuzuje to v nich smíšené pocity, které jim nejsou příjemné. Na hlavní výzkumnou otázku tedy nelze jednoznačně odpovědět, protože mezi zapojenými žáky panují výrazné rozdíly ve zkušenostech. Na jejich vnímání bezpečnosti sociálních sítí má však pozitivní vliv jejich připravenost a pocit zastání.

Zapojení žáci sledují na sociálních sítích velké množství influencerů či jinak známých osobností. Tento fakt v nich většinou vyvolává pozitivní emoce. Mezi některými se však vlivem prezentace dokonalých těl a bezchybných životů uživatelů objevují také pochybnosti o svém vlastním vzhledu a životě. Někteří si dokonce uvědomují, že negativní vliv mohou mít influenceri hlavně na jedince, kteří se svým tělem nejsou spokojeni, což vnímají jako velmi nebezpečné pro jejich další vývoj.

Mezi odborníky se začíná čím dál více mluvit o tom, že rodiče hrají klíčovou roli při chování dětí na sociálních sítích. Z výzkumu v rámci této diplomové práce mohu potvrdit, že vliv rodiny je na participanty velmi důležitý. Odborníci se rovněž shodují na tom, že čím více se rodiče či rodinní příslušníci zajímají o to, co děti na sociálních sítích dělají, s kým se baví nebo jaké příspěvky sledují, tím lepší efekt to na děti má. Jako klíčové se rovněž ukázalo mluvení s dětmi o možných rizicích, která sociální sítě představují (Filipová, 2023).

Podle odborníků mají sociální sítě vliv také na duševní zdraví dětí a dospívajících, protože čím dál více zasahují do jejich analogového života. Sociální sítě mají vliv, podle Mezinárodní výzkumné studie o zdraví a životním stylu dětí a školáků (Health Behaviour in School-aged Children – dále HBSC), zejména na problémové uživatele sociálních sítí, kterými jsou jedinci, kterým sociální sítě zasahují i do běžného života, jsou často předmětem hádek s rodiči, jejich čas strávený online se zvyšuje a zasahuje rovněž do mimoškolních aktivit. Jedinci mají snahu také upřednostňovat své aktivity na internetu před svými zájmy v reálném životě. Podle HBSC v českém prostředí byl největší nárůst problémových uživatelů právě u 13letých dívek, které jsou předmětem výzkumu této diplomové práce. Na rozdíl od roku 2018, kdy byl poměr problémových uživatelek 7,3 %, tak v roce 2022 se tento poměr zvedl na 13,3 %. Problém představuje také fakt, že děti uvádějí, že více než polovina rodičů neví, co na sociálních sítích dělají. Tento fakt je předmětem zájmu také dalších debat odborníků na toto téma. Ve srovnání HBSC a výzkumu v rámci diplomové práce, mohu konstatovat, že sociální sítě jsou velmi důležitou součástí života zúčastněných dětí, u jedné participantky byla rovněž k vidění tendence tíhnout k označení problémový uživatel, protože se sociální sítě staly hlavní náplní trávení jejího volného času. U problémových uživatelů se

podle výzkumu HBSC rovněž zvyšuje podíl rodičů, kteří neví, co jejich děti na sociálních sítích dělají (HBSC, 2022). Tento fakt potvrdili také participanti, kteří uvedli, že jejich rodiče o jejich působení online příliš neví. Některým rodičům participanti dokonce zatajili založení účtu na některé ze sociálních sítí.

Pro další porovnání výsledků zmíním výzkum EU Kids Online, ze kterého vyplývá, že s nějakou negativní zkušeností na sociálních sítích má ve věku 13–14 let zkušenost 36 % dětí. V případě participantů v rámci výzkumu diplomové práce se kvůli zkušenosti na sociálních sítích cítilo nepříjemně dokonce 6 ze 7 participantů. Z výzkumu EU Kids Online rovněž vyplývá, že děti s dospělými o svých problémech příliš často nemluví. Pouze 28 % z respondentů výzkumu ve věku 13–17 let se svěřilo se svými problémy online rodičům. Sourozencům se svěřilo pouze 13 %. (Bedrošová et al., 2018). Výsledky výzkumu v rámci diplomové práce ukázaly, že většina participantů může se svými rodiči o problémech na sítích mluvit, někteří se však u rodičů setkávají také s lhostejností, která vede k tomu, že se participanti uzavírají do sebe. Rozebrání situací na sociálních sítích participanti řeší také se svými sourozenci, kteří pro ně většinou představují důležitého průvodce v jejich životě online.

Řada odborníků se zamýšlí také nad tím, jaké riziko představuje zakládání profilů na sociálních sítích, aniž by jedinci splnili věkový limit 13 let. Z výzkumu České děti v kybersvětě dokonce vyplývá, že sociální síť bez splnění věkového limitu využívá 51 %. Pro děti pod věkovou hranicí 13 let, je stále více oblíbený TikTok, což rovněž potvrdila také participantka 1, která si profil na této platformě založila dokonce ve 3. Třídě (Kopecký & Szotkowski, 2019). Podle aktuálního článku uveřejněném na iRozhlasu je důležité s dětmi o rizicích mluvit, a hlavně se zajímat o to, co na sítích dělají, s kým si dopisují a jaké influencery sledují. Zakazovat dítěti sociální síť je podle autorky i dalších odborníků krok špatným směrem a vede většinou k tomu, že děti začnou tyto platformy používat za jejich zády (Filipová, 2023).

Na rozdíl od zmíněných kvantitativních výzkumů však nemůžeme zjištěné výsledky výzkumu diplomové práce zobecnit. Jako další možnost, jak ve výsledcích nalézt relevantní zastoupení většího počtu participantů, je provést navazující kvantitativní výzkum, který by ověřil zjištění získaná z této studie v rámci diplomové práce. Takový výzkum by umožnil prověřit, jestli to podobně vidí a prožívají také žáci napříč Českou republikou z jiných školních kolektivů. Vzhledem k tomu, že rozhovory proběhly s žáky vesnické základní školy, tak by mohlo být rovněž zajímavé srovnání, kdyby stejná studie ověřila výpovědi žáků

7. tříd ve větších městech. Další možné zkoumání by se nabízelo v rozdílném pohledu na bezpečnost sociálních sítí mezi dívkami a chlapci. Vzhledem k tomu, že se aktivita na sociálních sítích zvyšuje s věkem dítěte, tak by mohlo být přínosné zjistit, jaká je rozdílnost pohledů ve starší věkové kategorii oproti 13letým. Jako další možné zkoumání těchto fenoménů se nabízí detailněji zjistit, jak děti vnímají a prožívají zveřejňování příspěvků, na kterých figurují, ať už to jsou příspěvky rodičů či spolužáků. Tento fenomén se v rámci mého výzkumu stal velmi častým jevem, který participanti prožívají negativně. Z výsledků výzkumu se rovněž nabízí provést další analýzu v rámci celého kolektivu 7. tříd Základní školy Lutín, kde se ukázalo, že se žáci zapojili do kyberšikany své spolužačky. Tento problém měl na celkový kolektiv a důvěru ve třídě velký vliv. Nová data by se mohla sbírat například pomocí focus groups.

Jedním ze zásadních zjištění této práce je také fakt, že děti stojí o rady a pozornost rodičů a čím více dospělí projeví zájem o to, co jejich děti online dělají, tím lepší vliv to na zúčastněné děti má. Tento fakt je rozhodující rovněž v případě, kdy pro zúčastněné žáky nastávají na sociálních sítích problémy, které je nutné řešit. Doporučení, které vychází z výsledků výzkumu směřuje k tomu, aby se rodiče aktivně zajímali o to, co jejich děti na sítích dělají, s kým si píšou nebo také, jaká videa a influencery sledují. Rodiče by rovněž neměli před světem digitálních médií zavírat oči, ale naopak se snažit o co největší porozumění novým technologiím. Doporučení vede také do samotných škol, aby byly v rámci bezpečnosti dětí online aktivnější a více se zapojily do různých preventivních programů, organizovaly přednášky a besedy, či aby zařadily zásady bezpečného chování na internetu do běžných vyučovacích hodin, například během předmětů Občanské výchovy, Informatiky či Praktických činností.

Existují však také limitace tohoto výzkumu, které mají vliv na výsledná zjištění. Jedním z limitů této studie, který se během vedení výzkumu ukázal, je nedostatečný čas pro vedení rozhovorů. Ten byl stanoven na jednu vyučovací hodinu, tedy 45 minut. Více času na rozhovor s participanty by pravděpodobně umožnilo detailnější prozkoumání jednotlivých zkušeností zapojených žáků. Za určitý limit můžeme považovat také školní prostředí, ve kterém se všechny rozhovory odehrávaly. Jiné prostředí, ve kterém by se participanti cítili bezpečně a uvolněně, by možná přineslo větší otevřenost v odpovědích. Za limitující můžeme označit také fakt, že všichni zapojení žáci patří do stejné sociální bubliny. Větší heterogenita zúčastněných žáků by mohla přinést jiné pohledy na danou problematiku a do diskuze vnést nové poznatky z jiných třídních kolektivů.

Závěr

Sociální sítě představují důležitou součást každodenního života participantů. Děti jsou online každý den a mít profil na různých platformách je pro ně přirozené. Digitální média pro ně v jejich životě představují prostor pro relaxaci a vyplnění volného času. Kromě pozitivních aspektů si však participanti uvědomují, že na sociálních sítích existují také rizika, které je třeba znát a být na ně připraveni. Tím, že si participanti uvědomují rizika, se dostáváme ke zodpovězení hlavní výzkumné otázky, jak žáci 7. třídy vnímají bezpečnost na sociálních sítích. Mezi participanty však panují rozdíly ve vnímání bezpečnosti. Někteří cítí, že pokud ví, jak se správně v případě nebezpečí zachovat, tak jim nic nehrozí. Bezpečnost na sociálních sítích tedy vnímají pozitivně. Většina participantů však vnímá úskalí, která sociální sítě představují. Zásadním zjištěním výzkumu je rovněž fakt, že se někteří participanti na sítích necítí komfortně a negativně vnímají, jakým rizikům jsou na sítích vystaveni. Důležité je rovněž zmínit, že se hrozbám snaží vyhnout tím, že upravují svoji aktivitu online. Pokud cítí ohrožení, snaží se podniknout kroky, které vedou k zabezpečení. Tento výzkum rovněž ukazuje, že většina zapojených dětí má s negativními fenomény sociálních sítí vlastní zkušenosti. Někteří participanti vnímají také negativní chování svých spolužáků při reakci na jejich příspěvky online. Často je doprovází strach, který převládá při přechodu z online světa do toho analogového, tváří v tvář. Z kontaktování cizími lidmi participanti ve většině případů necítí hrozby spojené s touto situací. Toto zjištění je pravděpodobně následkem dobré informovanosti participantů, protože na ně má pozitivní vliv také to, když ví, jak se v případě kontaktu cizím uživatelem zachovat a v případě potřeby, na koho se obrátit.

Diplomová práce odpovídá také na otázku, jak participanti vnímají vlastní sebehodnotu vlivem sociálních sítí. Pro některé žáky sociální sítě představují místo, které jim umožňuje seberealizaci, kterou si nemohou vlivem negativní zpětné vazby dovolit v běžném životě. I při zodpovězení této otázky však mezi participanty panují značné rozdíly. Někteří participanti se totiž vlivem prezentace dokonalých příspěvků influencerů, které na sociálních sítích sledují, necítí komfortně a pochybují o svém vlastním těle. Jiní však prezentaci ostatních uživatelů vnímají jako přirozenou a nijak je neovlivňují. Na některé mají influenceri dokonce pozitivní vliv v podobě inspirace.

Při zodpovězení otázky, jak participanti vnímají rizika kybersikany, můžeme vidět silné povědomí o tomto fenoménu. Všichni participanti si uvědomují rizika, která mohou

vlivem kyberšikany nastat. Někteří mají dokonce vlastní zkušenost s tím, že se stali obětí. Tento fakt v nich vyvolává negativní pocity. Mezi zapojenými žáky jsou však také jedinci, kteří se stali agresory. Toto chování v nich naopak vyvolalo lítost, že se k tomuto jednání podvolili. Někteří participanti však vlivem kyberšikany cítí zranitelnost a strach z jejich působení online.

Odlíšné názory mezi participanty představuje rovněž vnímání přímého ohrožení. Někteří žáci cítí, že je nebezpečí na sociálních sítích přímo neohrožuje, jiní zase vnímají, že vlivem vlastních zkušeností v přímém ohrožení jsou, a proto v nich převládají negativní emoce. Všichni participanti se však shodují na možnostech prevence, kterou vnímají jako velmi důležitou. Většina žáků rovněž cítí, že by se o bezpečnosti online mělo více mluvit a připravit na ni zejména uživatelé, kteří se sociálními sítěmi začínají. Jako pozitivní přínos této práce však můžeme vidět také ve zjištění, že děti velmi dobře reagují na to, když je někdo na rizika spojená s užíváním sociálních sítí upozorní a vysvětlí jim, jak se v nepříjemných situacích zachovat.

Vlivem zjištění uvedených výše se nabízí doporučení zejména rodičům, kteří by k jejich dětem, které již aktivně sociální sítě využívají, měli přistupovat se zvýšenou citlivostí a ochotou řešit s nimi jejich problémy. Rodiče by se měli rovněž zajímat o to, co děti online dělají a jak tráví svůj volný čas. Mnozí rodiče by byli pravděpodobně překvapeni, co pro jejich děti sociální sítě znamenají.

Vzhledem k výsledkům této diplomové práce existuje rovněž několik dalších možností, jak využít tato získaná data pro další výzkumy. V rámci detailnější analýzy jednotlivých fenoménů zjištěných studiemi rozhovorů s participanty se nabízí další možný výzkum, který by zkoumal jednotlivé fenomény v rámci širšího vzorku participantů. Další možností, jak získaná data dále využít, by byl výzkum, který by zkoumal, jaký vliv měla na kolektiv kyberšikana, která se ve třídě participantů objevila v minulém roce (2022).

Summary

Social networks represent an important part of the daily life of the participants. Children are online every day and having a profile on different platforms is natural for them. For them, digital media represents a space in their lives to relax and fill their free time. In addition to the positive aspects, however, the participants are aware that there are also risks on social networks that need to be known and prepared for. By making the participants aware of the risks, we get to answer the main research question, how pupils perceive safety on social networks. However, there are differences in the perception of security among the participants. Some feel that if they know how to behave properly when they are in danger, then they are not in any danger. Therefore, they perceive security on social networks positively. However, most participants perceive the difficulties that social networks present. A fundamental finding of the research is also the fact that some participants do not feel comfortable on the networks and have a negative perception of the risks they are exposed to on the networks. It is also important to mention that they try to avoid threats by adjusting their online activity. If they feel threatened, they try to take steps that lead to security. This research also shows that most of the children involved have their own experiences with the negative phenomena of social networks. Some participants also perceive the negative behaviour of their classmates when responding to their posts online. They are often accompanied by the fear that prevails when transitioning from the online world to the analogue, face-to-face one. From being contacted by strangers, the participants in most cases do not feel the threats associated with this situation. This finding is probably the result of the participants being well informed, because knowing how to behave in the event of contact by a foreign user and who to contact, if necessary, also has a positive effect on them.

The diploma thesis also answers the question of how the participants perceive their own self-worth due to the influence of social networks. For some students, social networks represent a place that enables them to achieve self-realization, which they cannot afford in everyday life due to negative feedback. Even when answering this question, however, there are significant differences between the participants. Some participants do not feel comfortable and doubt their own bodies due to the presentation of perfect posts by influencers they follow on social networks. However, others perceive the presentation of other users as natural and do not influence them in any way. For some, influencers even have a positive influence in the form of inspiration.

When answering the question of how participants perceive the risks of cyberbullying, we can see a strong awareness of this phenomenon. All participants are aware of the risks that may arise because of cyberbullying. Some even have their own experience of being a victim. This fact causes negative feelings in them. However, among the students involved there are also individuals who have become aggressors. This behaviour, on the contrary, made them regret that they had agreed to this behaviour. However, some participants feel vulnerable and afraid of their actions online due to cyberbullying.

Different opinions among the participants are also represented by the perception of a direct threat. Some students feel that the danger on social networks does not directly threaten them, while others perceive that they are in direct danger due to their own experiences, and therefore negative emotions prevail in them. However, all participants agree on the possibilities of prevention, which they perceive as very important. Most pupils also feel that there should be more talk about online safety and preparation for it, especially for users who are new to social networks. However, we can also see a positive contribution of this work in the finding that children respond very well when someone warns them about the risks associated with the use of social networks and explains to them how to behave in unpleasant situations.

As a result of the findings mentioned above, recommendations are offered especially to parents, who should approach their children, who are already actively using social networks, with increased sensitivity and a willingness to solve their problems with them. Parents should also be interested in what children do online and how they spend their free time. Many parents would probably be surprised at what social media means for their children.

Due to the results of this diploma thesis, there are also several other possibilities for using the obtained data for further research. As part of a more detailed analysis of the individual phenomena identified through the study of interviews with participants, another possible research is offered that would examine individual phenomena within a wider sample of participants. Another possibility to further use the obtained data would be research that would investigate the effect cyberbullying, which appeared in the participants' class last year (2022), had on the collective.

Literatura

Annansingh, F., & Veli, T. (2016, 20. června). An investigation into risks awareness and e-safety needs of children on the internet. *Interactive Technology and Smart Education*, 13(2), 147-165. https://www.researchgate.net/publication/304337186_An_investigation_into_risks_awareness_and_e-safety_needs_of_children_on_the_internet_A_study_of_Devon_UK

Bedrošová, M., Hlavová, R., Macháčková, H., Dědková, L., & Šmahel, D. (2018). České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika. Brno: Masarykova univerzita. https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf

Dibley, L., Dickerson, S., Duffy, M. & R. Vandermause (2020). *Doing hermeneutic phenomenological research: a practical guide*. SAGE: Los Angeles.

Filipová, K. (2023, 2. dubna). Duševní zdraví dospívajících se zhoršilo po nástupu mobilů a Instagramu. Ty ale nemusejí být na vině. IROzhlás. https://www.irozhlaz.cz/zivotni-styl/spolecnost/dusevni-zdravi-dospivajici-site-mobily-instagram-stes_2304020600_fil

Gorzig, A., Livingstone, S. M., & Haddon, L. (Eds.). (2012). *Children, Risk and Safety on the Internet: Research and Policy Challenges in Comparative Perspective*. Policy Press.

Kohout, R. (2017). *Internetem bezpečně: jak se nestat obětí virtuálního predátora*. Vydání: první. Karlovy Vary: You connected, z.s.

Kopecký, Kamil, Szotkowski, René (2019). České děti v kybersvětě. Výzkumná zpráva. O2 Czech Republic & Univerzita Palackého v Olomouci. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>

Kopecký, K., Szotkowski, R. & P. Dobešová (2021). *Riziková komunikace a seznamování českých dětí v kyberprostoru*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Kopecký, Kamil, Szotkowski, René, Kvintová, Jana, Křeménková, Lucie, Voráč, Dominik (2022). Děti a kult krásy v online světě. Výzkumná zpráva. O2 Czech Republic & Univerzita Palackého v Olomouci. Centrum prevence rizikové virtuální komunikace. <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/155-deti-a-kult-krasy-v-online-svete-2022/file>

Koutná Kostínková, J. & I. Čermák (2013). Interpretativní fenomenologická analýza. In Řiháček, T., Čermák, I., Hytych, R. a kol. (eds.) *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Brno: Masarykova univerzita.

Kožíšek, M. & Písecký, V. (2016). *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. První vydání. Praha: Grada Publishing.

Krčmářová, B. a kol. (2012). *Děti a online rizika: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linka bezpečí.

Lee, D. (2012, 20. dubna). 'Revenge porn' website *IsAnyoneUp.com* closed by owner. BBC. <https://www.bbc.com/news/technology-17784229>

Lemish, D. (2022). *The Routledge International Handbook of Children, Adolescents, and Media*. Taylor & Francis.

Livingstone, S. M. (2009). *Children and the Internet: great expectations, challenging realities*. 1st pub. Cambridge: Polity.

Livingstone, Sonia and Haddon, Leslie and Görzig, Anke and Ólafsson, Kjartan (2011). *EU kids online: final report*. EU Kids Online, London School of Economics & Political Science, London, UK.

Lievrouw, L. A., & Livingstone, S. (2010). *Handbook of new media: Social shaping and social consequences of ICTs, Updated student edition*. SAGE Publications Ltd.

Miller, B., & Gennaro, S. (Eds.). (2021). *Young People and Social Media: Contemporary Children's Digital Culture*. Vernon Press.

Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., and Hasebrink, U. (2020). *Survey results from 19 countries*. EU Kids Online. <https://doi.org/10.21953/lse.47fdeqj01ofo>

Smith, J. A., Flowers, P. & M. Larkin (2009). *Interpretative phenomenological analysis: theory, method and research*. Los Angeles: Sage.

Spitzer, M. (2014). *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host.

Stašová, L., Slaninová G. & I. Junová (2015). *Nová generace: vybrané aspekty socializace a výchovy současných dětí a mládeže v kontextu medializované společnosti*. Hradec Králové: Gaudeamus.

Szotkowski, R. a kol. (2020). *Sexting u českých dětí*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Szotkowski, R., Kopecký, K. & Krejčí, V. (2013). *Nebezpečí internetové komunikace IV*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci

Ševčíková, A. a kol. (2014). *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Vyd. 1. Praha: Grada.

Šmahel, D. (2003). *Psychologie a internet: děti dospělými, dospělí dětmi*. Praha: Triton.

Šuráňová, V. (2013). *Interpretativní fenomenologická analýza (IPA)*. In Gulová, L. & R. Šíp (eds.). *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. 1st ed. Praha: Grada publishing.

Vašutová, M. a kol. (2010). *Proměny šikany ve světě nových médií*. Vyd. 1. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě.

Ostatní online zdroje

Avast (2023). *Víš, jak být na internetu v klidu a v bezpečí?*. <https://www.avast.com/cz/besafeonline/>

Bezpečí (©2023). *Informace o projektu*. <https://www.e-bezpecni.cz/index.php/o-projektu/oprojektu>

Český statistický úřad. (2022, 22. listopadu). *Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi osobami*. <https://www.czso.cz/csu/czso/1-pocitace-a-internet-v-domacnostech-4ebw3izyl9>

Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) (©2019). Hbsc. <https://hbsc.cz/>

META. (2022, 22. listopadu). *Protecting Teens and Their Privacy on Facebook and Instagram*. <https://about.fb.com/news/2022/11/protecting-teens-and-their-privacy-on-facebook-and-instagram/>

META. (n.d.). *Talking to your teens about (not) sharing intimate images*. <https://familycenter.instagram.com/education/resources/teen-sexting-parent-advice/>

Ncbi (©2023). *DS4Y: DIGITÁLNÍ DOVEDNOSTI PRO MLÁDEŽ*. <https://www.ncbi.cz/>

Unicef (2020, 7. května). *Nouzový stav: děti se doma učí více, přesto se naučí méně. 2020*. <https://www.unicef.cz/nouzovy-stav-deti-se-doma-uci-vice-presto-se-nauci-mene/>

Unicef (2020, 24. října). *Jak chránit děti v online prostředí během pandemie*. <https://www.unicef.cz/jak-chranit-deti-v-online-prostredi-behem-pandemie/>

Zdravá generace (©2023). *Využívání sociálních sítí je předpokladem úspěchu mezi vrstevníky*. Dostupné z: <https://zdravagenerace.cz/reporty/socialni-site/>

Teze diplomové práce

16.9.22 M.T.
SCHVÁLENO

Institut komunikačních studií a žurnalistiky FSV UK Teze MAGISTERSKÉ diplomové práce													
TUTO ČÁST VYPLŇUJE STUDENT/KA:													
Příjmení a jméno diplomantky/diplomanta: Šolcová Tereza	Razítko podatelny: <table border="1" style="margin-left: auto; margin-right: auto;"> <tr> <td colspan="3" style="text-align: center;"> Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd </td> </tr> <tr> <td>Došlo dne:</td> <td style="text-align: center;">13-09-2022</td> <td style="text-align: right;">-1-</td> </tr> <tr> <td>Čj:</td> <td style="text-align: center;">216</td> <td style="text-align: right;">Příloh:</td> </tr> <tr> <td colspan="3">Přiděleno:</td> </tr> </table>	Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd			Došlo dne:	13-09-2022	-1-	Čj:	216	Příloh:	Přiděleno:		
Univerzita Karlova Fakulta sociálních věd													
Došlo dne:		13-09-2022	-1-										
Čj:		216	Příloh:										
Přiděleno:													
Imatrikulační ročník diplomantky/diplomanta: 2021													
Fakultní e-mail diplomantky/diplomanta: 													
Studijní program/forma studia: Mediální studia/prezenční													
Název práce v češtině: (Ne)bezpečné sociální sítě pohledem dětí													
Název práce v angličtině: (Un)safe social media as perceived by children													
Předpokládaný termín dokončení (semestr, akademický rok – vzor: ZS 2022/2023) (diplomovou práci je možné obhajovat <u>nejdříve</u> šest měsíců od schválení tezi) LS 2022/2023													
Charakteristika tématu a jeho dosavadní zpracování (max. 1800 znaků): Sociální sítě mají na děti velký vliv, působí zejména během jejich dospívání a jsou součástí jejich každodenního života. Užívání sociálních sítí dětmi však představuje také hrozby, kterými jsou například kyberšikana nebo vystavování násilnému obsahu a je nutné je dětem připomínat. Kvůli prostředí sociálních sítí, kde se jejich uživatelé cítí neviditelně, je pro útočníky snazší někomu ublížit. Jedinci často ztrácejí zábrany a vykonávají činy, které by tvář v tvář neudělali. O možných hrozbách dětí na sítích vznikla již řada výzkumů a prací, já se však zaměřím přímo na děti, na jejich pocity a vnímání bezpečnosti na sociálních sítích, které zjistím díky Q-metodě. V této diplomové práci se zaměřím na vnímání bezpečnosti sociálních sítí dětmi ve věku 13-16 let. Chování a pocity dětí na sociálních sítích je nejčastěji zkoumáno kvantitativními metodami (např. dotazníkové šetření). Já se zaměřím na Q-metodologii, díky které nabídnou detailní pohled dětí na zkoumaný problém, na jejich pocity a také na jejich vnímání sebe sama v rámci sociálních sítí. Dosavadní zpracování tématu je spíše okrajové a kvantitativní, subjektivní pohledy respondentů pomocí Q-metodologie proto umožní jiný pohled na toto problematické téma a zaměří se více na pocity dětí samotných.													
Předpokládaný cíl práce, případně formulace problému, výzkumné otázky nebo hypotézy (max. 1800 znaků): Cílem této práce je zjistit, jaké povědomí mají děti o potenciálním online nebezpečí, jak ve skutečnosti děti vnímají své působení na sociálních sítích, a také jak vnímají svoji připravenost na možné hrozby. Dalším cílem je také zjistit, jak aktuální je téma nebezpečí na sociálních sítích mezi dětmi, ve škole a v rámci rodin.													
Předpokládaná struktura práce (rozdělení do jednotlivých kapitol a podkapitol se stručnou charakteristikou jejich obsahu): <ol style="list-style-type: none"> 1. Úvod 2. Teoretická část práce – v této kapitole se zaměřím na základní teoretické vymezení zkoumaného problému, tj. rizik spojených s používáním sociálních sítí dětmi a nežádoucí jevy, které se na sítích vyskytují 3. Metodologie – v této části práce se zaměřím na vybranou metodu výzkumu, kterou je Q-metodologie ve vztahu k vybranému tématu. Vysvětlím zde výhody i limity použití této metody vůči ostatním technikám výzkumu. 4. Výsledky – v této kapitole představím vlastní výzkum a jeho výsledky. 5. Diskuse – cílem této kapitoly je interpretovat výsledky vlastního výzkumu. 													

6. Závěr

Vymezení podkladového materiálu (např. titul periodika a analyzované období):

V rámci diplomové práce proběhnou hloubkové rozhovory s 10 respondenty ve věkovém rozmezí 13-16 let. Rozhovory budou navazovat na data získaná z aplikování Q-metodologie a budou nahrávány pro účely pozdějšího přepisu a další interpretace výsledků.

Metody (techniky) zpracování materiálu:

Q metoda kombinující kvantitativní analýzu rozmístění výroků v matici a kvalitativní analýza rozhovorů.

Základní literatura (nejméně 5 nejdůležitějších titulů k tématu a metodě jeho zpracování; u všech titulů je nutné uvést stručnou anotaci na 2–5 řádků):

LEMISH, Dafna. *The Routledge International Handbook of Children, Adolescents, and Media*. 2nd ed. Milton: Taylor & Francis Group, 2022, 1 online resource (593 pages). ISBN 9781000574906.

- V této knize autoři umožňují základní orientaci v tématu dětí v rámci moderních médií a ukazují vztah mezi dětmi a médii v místním, národním a globálním kontextu.

LIVINGSTONE, Sonia M., Leslie HADDON a Anke GÖRZIG. *Children, risk and safety on the Internet: Research and Policy challenges in comparative perspective*. Bristol: Policy, 2012, xxiv, 382stran : ilustrace ; 24 cm. ISBN 978-1-84742-882-0.

- Autoři v této knize nabízí pohled na možné nástrahy internetu pro mladistvé založené na průzkumech mezi dětmi a jejich působení online. Tato kniha je pro moji diplomovou práci velmi přínosná díky praktickým ukázkám výzkumu a jeho výsledků.

GENNARO, Steve a Blair MILLER. *Young people and social media: contemporary children's digital culture*. Wilmington, DE: Vernon Press, 2021 - 2021, 1 online resource (xlix, 405 pages) : illustrations, map, charts. ISBN 1-64889-320-1.

- Tato kniha umožňuje pohled na existenci dětí na sociálních sítích. Autoři také popisují působení médií na mladistvé v moderní společnosti.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, ve spolupráci s Masarykovou univerzitou, 2014, 183 stran : ilustrace ; 21 cm. ISBN 978-80-210-7527-6.

- Tato kniha poskytne základní orientaci ve zkoumaném problému. Umožní také porozumění hlavním hrozbám a chování dětí na internetu.

WATTS, Simon a Paul STENNER. *Doing Q methodological research: theory, method and interpretation*. Los Angeles: SAGE, 2012, ix, 238 stran : ilustrace; 25 cm. ISBN 978-1-84920-415-6.

- V této knize autoři usnadňují pochopení Q-metodologie, vysvětlují základní teorii, metody a možnou interpretaci. Kniha také ukazuje praktické příklady, díky kterým usnadňuje práci s Q-metodou.

Diplomové a disertační práce k tématu (seznam bakalářských, magisterských a doktorských prací, které byly k tématu obhájeny na UK, případně dalších oborově blízkých fakultách či vysokých školách za posledních pět let)

MRÁZOVÁ, Markéta. *Alkohol v médiích pohledem Generace Z: Vnímání, postoje a zkušenosti mladistvých*. Praha, 2018. 117 s. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut

komunikačních studií a žurnalistiky. Katedra mediálních studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Markéta Zezulková, Ph.D., MA, PGCE.

MENCLOVÁ, Kateřina. *Internet, sociální sítě a rizika s nimi spojená pro děti staršího školního věku*. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2020, 2020.

HOZNAUER, Miloš. *Rizika sociálních sítí pro děti a mládež*. Bakalářská práce (Bc.) Univerzita Karlova. Pedagogická fakulta, 2017, 2017, 53 s.

Datum / Podpis studenta/ky

6.9.2022

TUTO ČÁST VYPLŇUJE PEDAGOG/PEDAGOŽKA:

Doporučení k tématu, struktuře a technice zpracování materiálu:

Doporučuji provést před samotnou realizací hloubkových rozhovorů dle Q-metody pre-test podnětů (výroků) a následně výroky a scénář rozhovorů ještě doladit.

Případné doporučení dalších titulů literatury předepsané ke zpracování tématu:

ANNANSINGH, Fenio a Thomas VELI. An investigation into risks awareness and e-safety needs of children on the internet. *Interactive Technology and Smart Education* [online]. 2016, 13(2), 147-165 [cit. 2022-09-06]. ISSN 1741-5659

Potvrzuji, že výše uvedené teze jsem s jejich autorem/kou konzultoval(a) a že téma odpovídá mému oborovému zaměření a oblasti odborné práce, kterou na FSV UK vykonávám.

Souhlasím s tím, že budu vedoucí(m) této práce.

Marek Háša

Příjmení a jméno pedagožky/pedagoga

Datum / Podpis pedagožky/pedagoga

TEZE JE NUTNO ODEVZDAT VYTIŠTĚNÉ, PODEPSANÉ A VE DVOU VYHOTOVENÍCH DO TERMÍNU UVEDENÉHO VE VYHLÁŠCE ŘEDITELE INSTITUTU, A TO PROSTŘEDNICTVÍM PODATELNÝ FSV UK. PŘIJATÉ TEZE JE NUTNÉ SI VYZVEDNOUT V SEKRETARIÁTU PŘÍSLUŠNÉ KATEDRY A NECHAT VEVÁZAT DO VÝTISKU DIPLOMOVÉ PRÁCE.

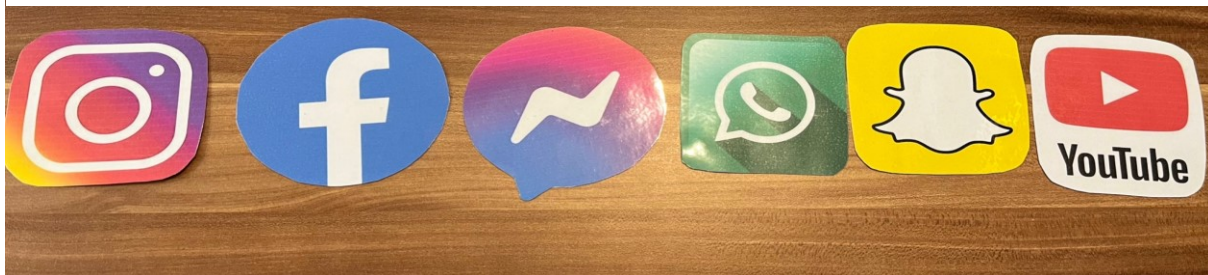
TEZE NA IKSŽ SCHVALUJE GARANT PŘÍSLUŠNÉHO STUDIJNÍHO PROGRAMU.

Seznam příloh

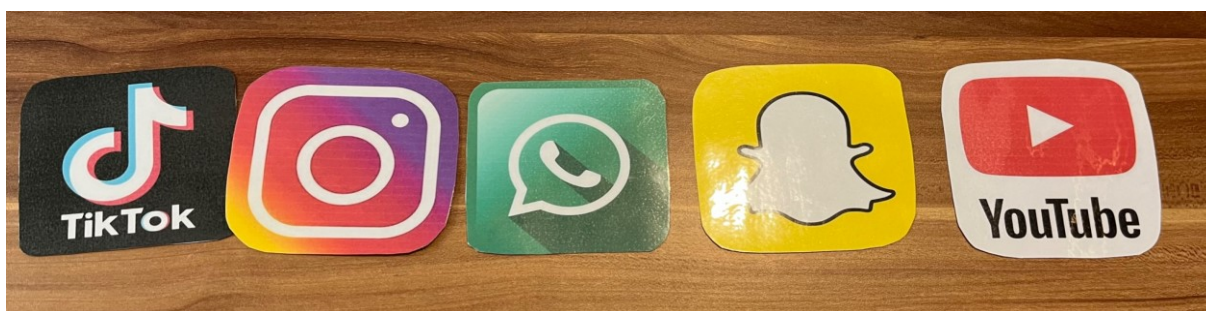
Příloha 1 Nejdůležitější sítě pro participanty	75
Příloha 2 Karty emocí, pomocí kterých se participanti během rozhovorů měli možnost vyjadřovat	77
Příloha 3 Příspěvky influencerů	78
Příloha 4 Souhlas se zapojením dítěte do výzkumu	81

Přílohy

Příloha 1 Nejdůležitější sítě pro účastníky



Obr. č. 1 účastníčka 1



Obr. č. 2 účastníčka 2



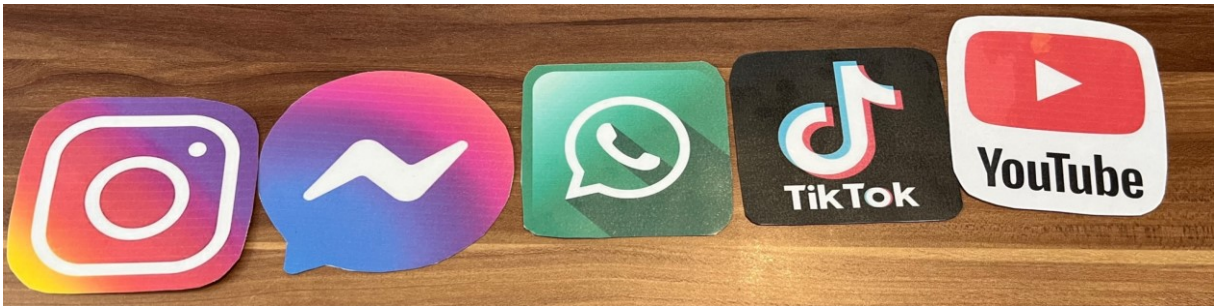
Obr. č. 3 účastníčka 3



Obr. č. 4 účastníčka 4



Obr. č. 5 participant 5



Obr. č. 6 participantka 6



Obr. č. 7 participantka 7

Příloha 2 Karty emocí, pomocí kterých se účastníci během rozhovorů měli možnost vyjadřovat



Obr. č. 8 karty emocí

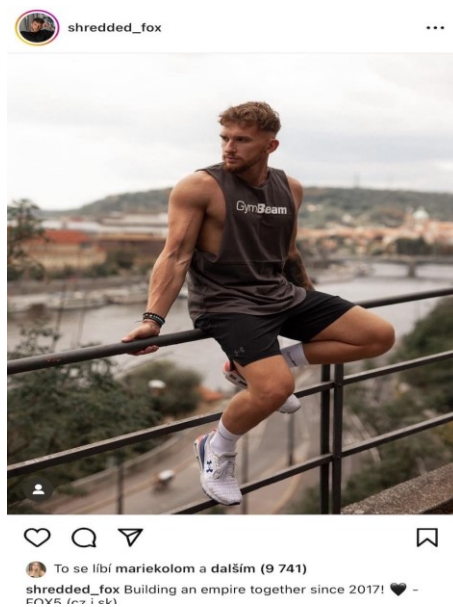
Příloha 3 Příspěvky influencerů



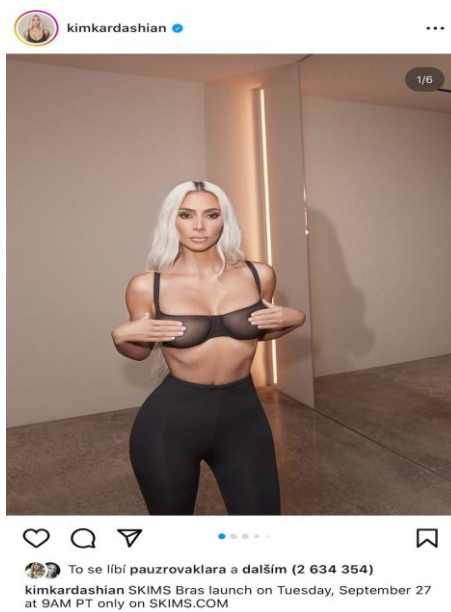
Obr. č. 9 David Pastrňák, zdroj: Instagram David Pastrňák



Obr. č. 10 Jon Mariánek, zdroj: Instagram Jon Marianek



Obr. č. 11 Jan Liška, zdroj: Instagram Jan Liška



Obr. č. 12 Kim Kardashian, zdroj: Instagram Kim Kardashian



Obr. č. 13 Kendall a Kylie Jenner, zdroj: Instagram Kendall Jenner



Obr. č. 14 Kim Kardashian, zdroj: Instagram Kim Kardashian

Příloha 4 Souhlas se zapojením dítěte do výzkumu



FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

Zapojení Vašeho dítěte do výzkumu v rámci diplomové práce

Dobrý den,

Jsem studentkou navazujícího magisterského oboru Mediální studia na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy a tímto Vás žádám o souhlas se zapojením Vašeho dítěte do výzkumu v rámci méj závěrečné diplomové práce. Jedná se o práci s tématem bezpečnosti dětí na sociálních sítích. Cílem je zjistit, jak děti o bezpečnosti v online prostředí uvažují.

Vaše dítě se do výzkumu zapojí formou individuálního rozhovoru, jehož výsledky budou anonymní a nebudou zveřejněny nikde jinde než v rámci diplomové práce.

Z rozhovoru bude pořízena nahrávka za účelem přepisu rozhovoru. Po přepisu bude smazána. Výsledná zjištění budou zcela anonymní.

Formulář níže prosím na základě souhlasu dítěte vyplňte a podepište. V případě dotazů mě kontaktujte na email nebo telefon.

Moc děkuji za vstřícnost.

Bc. Tereza Šolcová



FAKULTA
SOCIÁLNÍCH VĚD
Univerzita Karlova

Informovaný souhlas

Já (jméno a příjmení rodiče) souhlasím se zapojením mého dítěte (jméno a rok narození) do výzkumu v rámci diplomové práce s názvem Bezpečnost dětí na sociálních sítích.

Tímto potvrzuji, že jsem byl/a seznámen/a s jeho cílem a průběhem a že souhlasím s účastí mého dítěte

.....
Podpis

.....
Datum a místo